

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

תולדות תש"ב

הכח והחשיבות של דרשות חז"ל - וגנות חנופה ורמאות

- עיקר הכח נגד הס"מ הוא ע"י לימוד תורה שבע"פ ודרשות חז"ל • היה צורך ביעקב וְעֵשָׂו, כי תכלית הבריאה שיהיה עולם הנסיון • יעקב רצה לצאת אף ממקום קדוש כרבקה, שלא להיות ביחד עם הרשע עֵשָׂו • המקבל פני זקן כאילו מקבל פני השכינה • בדיבורי הנביא ממון ענינים אשר אף הנביא בעצמו אינו יודע בשעת מעשה • אוי לו למי שהעולם "מטעין" בו • רמאות הוא עֵן פְּלִילִי היותר גדול • שורש האומות הוא ממדת שקר וחנופה • אין לדרוש את ה' בביהמ"ד שיש שם פוסקים על שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים • אף שהקריב יצחק "קרבת פסח" אכל גם "אפיקומן" מחמת חביבות דברי חכמים • לעתיד יירשו ישראל את הזכותים שיש באוה"ע •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

פאר גהוות און קאמענטארן לאזט א מעסעדזש אויף 1850-352-347. צו נעמען א חלק דורך א קרעדיט קארטל: 2199-673-718

קונטרס קבה

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (ארץ ישראל)

718-298-4641 (אמעריקא)

(פון איידאפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה תולדות תש"כ

דרוקט: # → 620 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

34 מינוט) אביסל קלאר

☆☆☆☆

• יהם יעלו לזכרון •

זכות הקונטרס

לע"נ הרבני החסיד והמפואר, איש יקר רוח מאוד נעלה, אוצר כל כלי חמדה וסגולה

מוה"ר אלתר ישכר בעריש

בן הר"ר ישראל מנחם ע"ה

שווימער

היה דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע בכל נימיו נפשו

נפטר ח' כסלו תשל"ג לפ"ק

ולע"נ הרה"ח הנודע, מלמד תשב"ר רבות בשנים, מתלמידי רביה"ק
זי"ע בעיר סאטמאר, וזכה לשמשו בקודש ולעשות לו נחת רוח

רבי אלי' דוד ז"ל מירנויער

ב"ר יצחק הלוי ז"ל

נפטר כ"ח חשוון תשנ"ז לפ"ק

KolSatmar.com

א

קישויות ודיוקים בענין ותאמר אם כן למה זה אנכי

[ויתרצו הפנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי], ותלך לדרש את ה'.
ויאמר ה' לה, שני גיים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו, ולאם מלאם יאמץ, ורב
יעבד צעיר.

ב

[ויתרצו הפנים בקרבה, זאגט רש"י פון דברי חכמינו ז"ל [במדרש רבה] (פג, ו),
כשהיתה עוברת על פתחי עבודה זרה, עשו מפרכס לצאת, וכשעוברת על פתחי בית
המדרש, יעקב מפרכס לצאת. [ובמדרש איתא עוד] והיתה מחזרת על פתחי נשים ואומרת
להן הגיע לכם הצער הזה בימיכם, ואמרו לא.
ותאמר אם כן למה זה אנכי, [פירש"י] למה זה אנכי מתאנה ומתפללת על הריון,
[ובמדרש] הלואי שלא עיברתי, אזוי שטייט [במדרש].
ותלך לדרש את ה', [פירש"י] לבית מדרשו של שם ועבר.
ויאמר ה' לה שני גיים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו, זה לרשעו וזה לתומו.
ולאם מלאם יאמץ, כשזה קם זה נופל.
[עד כאן דברי רש"י, עם הוספה מהמדרש רבה].

ג

דארף מען פארשטיין, דאס גאנצע [ענין] איז דאך א פלא.

ד

קושיא א

קושיית האור החיים הקדוש: להבין מה שאמרה אם כן למה זה אנכי,
דהאך אפשר שהצדיקת תתחרט על ההריון, בשביל צער הגוף

א) [קודם, וואס] דער אור החיים הקדוש איז זיך מתמיה [על מה שאמרה] אם כן למה
זה אנכי, ווי קען דאס זיין [אז] פאר צער האט זי חרטה געהאט אויפן גאנצן עיבור,
דאס איז א זאך וואס ס'קען נישט זיין [אצל הצדיקת רבקה].

ה

ומה שמתרץ האור החיים הקדוש לפרש שניתיראה שלא תתקיים ההריון,
לא משמע כן בדברי המדרש ורש"י שאמרה הלואי לא עיברתי, ולמה זה התפללתי על ההריון

און דער אור החיים הקדוש זאגט* [לתרץ], אז זי האט מורא געהאט [שמא] דורך
די ריצות וועט עס נישט 'נתקיים' ווערן, [וזה שאמרה] אם כן למה זה אנכי מתפלל.

* באור החיים הקדוש (כפרשת כה, כב): רש"י פירש אם כן גדול צער העיבור למה זה אנכי מתאנה ומתפללת על
ההריון, עד כאן. ופירושו ז"ל אין הדעת מסכמת עליו שתמאס הצדיקת בהריונה לצד הצער. גם במה נחה דעתה
באמור לה האלקים שני גיים וגו', ובזה לא יוסר צערה. ורז"ל דרשו דרשות הרבה, אבל פשט הכתוב לא נודע.
אכן פשט הכתוב הוא ויתרצו לשון ריצון, פירוש היו נדחקים ביותר כשיעור שיהיו מתרועעים ולא
יתקיימו במעיה, וזה יורה כי הריונה אינו מתקיים, ותאמר אם כן למה זה אנכי, פירוש זה מורה באצבע חזון אל
ההריון, למה אנכי הרה, לריק יגעתי. ותלך לדרש את ה', פירוש לבקש רחמים על קיום הריונה, ולדעת דבר
הסובב הפסד, כי מן השמים לא יעשו נס לשקר, שתפקד בדבר שאינו מתקיים. ולעולם לא הקפידה על צער
ההריון, כי הצדיקים יסבלו צער גדול בעולם הזה לתכלית טוב הנצחית.

אָבער רש"י זאָגט, דאָס לשון אין דברי חכמינו ז"ל און רש"י, זי האָט געזאָגט הלואי שלא עיברתי, זעט מען דאָך אַז זי האָט דאָס געמיינט [שנתחרטה על שנתעברה], דאָרף מען דאָך קענען פֿשט [איך שייך שנתחרט הצדיקת על הריונה, בשביל צער העיבור].

1

קושיא ב

להבין מה שהשיבו לה על זה שני גיים בבבבבב וגו', איך היתה בזה נחמה על צערה (ב) [ועוד הקשה האור החיים הק'], וואָס האָט מען איר באַרואיגט מיט דעם [תירוץ שהשיבו לה] שְׁנֵי גַיִם בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לְאִמִּים מִמֶּנֶּה יִפְרְדּוּ. [מיט דעם] איז שוין פֿאַרענטפערט [מה שנצטערה, ומה שנתחרטה על העיבור]?

2

קושיא ג

להבין הלשון ותלך "לדרש" את ה', מהו ענין הדרישה בזה (ג) ותלך לדרש את ה'. [פירש"י, דהדרישה הוא שיגיד לה] מה יהא בסופה. [ועדיין אין זה מספיק, דמהו הדרישה] וואָס וועט זיין בסופה? [דמהיכי תיתי לחשוב שלא יהיה] אַזוי ווי יעדן עיבור, צום סוף [ווען] ס'גייט דורך דער זמן העיבור, ווערט די לִידָה. [ועל כן נראה לפרש עוד כוונה נפלאה, בלשון הכתוב ותלך לדרש את ה'].

ח

קושיא ד

איך נרמז צערה ויראתה בלשון שאמרה אם כן למה זה "אנכי" (ד) ותאמר אם כן למה זה אנכי, [ופירש"י למה זה אנכי מתאנה ומתפללת על הריון. וקשה לפי זה] פֿאַרוואָס שטייט נישט דאָס אויך [מפורש בדבריה], אם כן למה זה אנכי "מתאנה ומתפללת על הריון", דאָס איז אויך עיקר חסר מן הספר. אין פסוק שטייט נאָר לְמָה זֶה "אֲנֹכִי", [אין] מער גאָרנישט. דאָרף מען פֿאַרשטיין וואָס מ'מיינט מיט דעם [ואיך יונח זה בלשון לְמָה זֶה "אֲנֹכִי"].

ט

קושיא ה

דער מדרש זאָגט (רבה סג, ח), ותלך לדרוש את ה', וכי כמה בתי כנסיות ובתי מדרשות היו שם [באותן הימים], והלא לא היה בית מדרשו של שם ועבר. אלא ללמדך, - אַזוי שטייט אין מדרש רבה, - אלא ללמדך שכל המקבל פני זקן כאילו מקבל פני השכינה.

י

מהו שאלת המדרש שלא היו שם כמה בתי כנסיות, רק בית מדרשו של שם ועבר. והלא שפיר יכולה לדרוש את ה' בבית מדרש זה של שם ועבר, ולמאי נפקא מינה אם יש עוד בתי מדרשות

איז דאָך אַ פלא דער מדרש.

(ה) קודם וואָס איז די קשיא, [מה ששואל המדרש] ס'איז נישט געווען קיין סאָך בתי מדרשות נאָר בית מדרשו של שם ועבר. נו, איז זי געגאנגען צו שם ועבר [לדרוש שם

את ה']. וואָס אַ נפקא מינה צי ס'איז געווען 'נאָך'. זי איז דאָך נאָר געגאָנגען אין 'איינ' בית המדרש, וואָס אַ נפקא מינה צי ס'איז געווען 'נאָך'.

יא

קושיא ו

מהו תירוץ המדרש, שהמקבל פני זקן כאילו מקבל פני השכינה. ולמה תלוי זה במה שלא היה שם רק בית המדרש אחת

(ו) [אין] וואָס האָט מען געענטפערט [במדרש] מיט דעם [אלא ללמדך שכל] המקבל פני זקן [כאילו מקבל פני השכינה]. וואָס איז דאָס עפעס געווענדט אין דעם, [במה שלא היה שם עוד בתי מדרשות].

און אַז ס'איז דאָ אַסאָך בתי מדרשים, איז שוין נישט געדרינגען [אז] המקבל פני זקן כאילו מקבל פני שכינה? נאָר ווייל ס'איז נישטאָ קיין בתי מדרשים נאָר [של] שם ועבר, איז געדרינגען המקבל פני זקן כאילו מקבל פני שכינה?

יב

קושיא ז

להבין מה ששאלה לנשים אחרות אם הגיע להם צער כזה מימיהם, דמהו נפקא מינה לה אם גם אחרים הצטערו כך או לא, וכי בשביל זה יוקל צערה

(ז) דעם וואָס רבקה האָט מִחֲזֹר געווען [על פתחיהן של נשים] צו פרעגן 'הגיע לכם הצער הזה בימיכם' (כמוכא באות ב מהמדרש), [יש להבין] וואָס איז אַ נפקא מינה² [אם היה כן אצל אחרים, וכי בשביל זה יוקל צערה], זי האָט געפרעגט, זי איז געגאָנגען פרעגן נאָך 'יענעם'?

יג

קושיא ח

גם האך אפשר בכלל לשאול שאלה כזאת, והלא אי אפשר לאחרים להרגיש "צער" שלה, לידע אם גם אצלם היה כך

(ח) און דערנאָך, ווי קען מען דאָס עפעס פרעגן [בכלל, במציאות. והלא כל ענין של צער] דאָס שפירט מען דאָך נאָר יעדער [אליין] דעם צער [אצל עצמן], ס'איז אַ זאך וואָס קיינער איז נישט מרגיש נאָר דער 'באַטרעפנדער', [ואם כן] וויאָזוי ווייסן זיי צו זאָגן צי 'זיי' האָבן געהאַט אַזאַ צער אַזוי ווי זי, [עד ששאלה] הגיע לכם "הצער הזה" בימיכם, ווי ווייסט דאָס יענער צו ענטפערן אַזוינס.

יד

קושיא ט - מתוך הדרוש

למה רצה יעקב לצאת לבית המדרש, והלא היה במקום קדוש כרבקה אמנו, והיו מלמדים אותו שם כל התורה כלה (ט) [גם יש להבין במה שאמרו במדרש וברש"י, דכשהיתה עוברת על פתחי עבודה זרה עָשָׂו מפרכם לצאת, וכשהיתה עוברת על פתחי בית המדרש יַעֲקֹב מפרכם לצאת. דהתינו עָשָׂו רצה לצאת ממקום קדוש כרבקה אמנו, למקום טומאה של פתח בית עבודה זרה, אבל יַעֲקֹב למה רצה לצאת ממקום קדוש כזה לבית המדרש, והלא אין לך מקום קדוש כזה להיות במעי רבקה אמנו, ועוד שאפילו בכל עיבור אמרו בנמרא דנר דלוק על ראשו ומלמדוין אותו כל התורה כולה, ועל זה נאמר (איוב כב, כ) מִי יִתְּנִי כִּיְרָחִי קָדָם, ואם כן למה ביקש יעקב לצאת משם לבית המדרש].

(הקושיא בדברי רבינו באות מ)

² עיין בפלא יועץ (ערך אהבת רעים) וז"ל, צרת רבים נחמת שוטים.

טו

קושיית ודיוקים בענין הברכות שנתברך יעקב

ווייטער ביי די ברכות, [שטייט] וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם.

אין מדרש (רבה, פרשה טו) שטייט 'אָן אַ שיעור' דרשות.

וַיִּתֵּן לָהּ מִשְׁלַךְ, [וַיִּתֵּן לָהּ] מִשַּׁל אַחִיד (שם, ג).

וַיִּתֵּן לָהּ, וַיִּתֵּן לָהּ אֱלֹקֵיָא [=פירוש כח ועוז]² (שם).

[לָהּ] בַּזְכוּתָן [וּבַךְ הַדָּבָר תְּלוּיָן] (שם, ב).

[וַיִּתֵּן לָהּ] כְּבִישָׁא³ (שם, ג).

עקסטערדעם [זאגט ער] (שם) [מִטַּל הַשָּׁמַיִם זון] מִקָּרָא, [וּמִשְׁמַנִּי הָאָרֶץ זון] מִשְׁנָה, און

גְּמָרָא [דָּגָן זון תלמוד].

פֶּאָרשִׁידענע דרשות איז דאָ [במדרש על זה].

טז

קושיא י

(י) [ובדרש שאמרו וַיִּתֵּן "לָהּ" מִשַּׁל אַחִיד, יש להבין הכוונה בזה, ומהו הסברא ליתן לו גם של אחיו].

(הקושיא בדברי רבינו באות ע)

יז

קושיא יא

(יא) [ועוד יש להקשות, דלפי זה נמצא דרצה ליתן הכל לו, ולא להשאיר לאחיו כלום. ואם כן לדעת יצחק שרצה לברך את עֶשָׂו, אם כן רצה ליתן לו גם את של יעקב, וזה קשה מאוד, דבשלמא מה שטעה יצחק לחשוב בעשו שהוא צדיק, כבר מבואר בספרים דזה היה כן מן השמים כדי שיתברך יעקב בהצנע, כדי להסתיר הענין מפני הקטרוג. אבל סוף סוף הלא ידע יצחק שיעקב אבינו הוא צדיק, ואִישׁ תָּם יֵשֵׁב אֱהָלִים, ולא מצינו שיחשוב עליו שהוא ח"ו אינו צדיק, ואם כן למה אמר וַיִּתֵּן לָהּ "משל אחיד", דמשמע שרצה ליתן הכל לעשו ולא להשאיר כלום ליעקב].

(הקושיא בדברי רבינו באות עה)

יח

קושיא יב

להבין הלשון שאמר יצחק בָּא אַחִיד "בְּמִרְמָה", דמשמע שהודה שהיה בטעות. וכי התחרט יצחק על הברכות

נֶאֱכָדעם וואו עֶשָׂו איז געקומען, שטייט [שאמר לו יצחק] בָּא אַחִיד בְּמִרְמָה וַיִּקַּח

בְּרִכָּתָהּ.

(יב) [ויש להבין] וואָס טייטש "בְּמִרְמָה", [דנמצא כן] לכאורה האָט ער [יצחק] אַליין

געזאָגט [דמה שלקח יעקב הברכות, זה היה] בְּמִרְמָה [ובטעות, ואם כן משמע שנתחרט על הברכות

של יעקב, וקשה לומר כן. ועל כרחק יש כוונה אחרת בהלשון בָּא אַחִיד "בְּמִרְמָה"].

יט

קושיא יג

במדרש: בא אחיד במרמה, "בחכמת תורתו". וצ"ב הכוונה

(יג) דער מדרש זאָגט (רבה טז, ד) בָּא אַחִיד בְּמִרְמָה, בחכמת תורתו.

[וצריך ביאור] וואָס טייטשט [שלקח הברכות] "בחכמת תורתו".

² כן פירשו במתנות כהונה ועץ יוסף על פי הערוך. ועיין בדברי יואל בפרשתן (עמוד תרג) עוד פירושים בזה.

³ פירש"י מקום להתקיים הברכות, כמו שיש מקום שהיין והשמן כבושים שם. והכוונה שיתקיימו אצלו השפע והברכות. ובגור הקודש מפרש שהוא מלשון גָּבַר "בְּמִסְלָתוֹ" יִלְכֹּן (יואל ב, ח), דמרגמינן גָּבַר בְּכִבְיָשָׁה אֶזְלֵין, והיינו שורש הברכה ורחמינות של מעלה, שהוא נתיב ומסלול לברכה התחתונה.

כ

קושיא יד

להבין הלשון שאמר יצחק ב"א אחיך ויקח "בְּרִכְתָּךְ". וכי כבר היו הברכות של עשו, והלא עדיין לא זכה בהם מעולם (יד) דערנאך וואָס איז דער פֿשט בָּא אַחִיך וַיִּקַּח "בְּרִכְתָּךְ", 'דיינע' ברכות. זענען זיי דען געווען 'זיינס' [של עשו].

[והלא] 'באמת' האָט דאָך דאָס געקערט צו יעקב אבינו [שרק הוא היה צדיק], נאָר ער האָט 'אִים' [לעשו] געוואָלט בענטשן [מתחילה, בסוכרו שהיה צדיק, ורצה ליתן הברכות לו, אבל לבסוף הלא לא נתנם לו, און] ער האָט דאָך אַליין געזאָגט דערנאָך גַם בְּרוּךְ יְהִיָּה, [נוהסכים שישארו הברכות אצל יעקב, ומעולם עדיין לא נתנם לעשו, ואם כן אליבא דאמת] זיי זענען דאָך נאָכנישט געווען 'זיינע'.

כא

קושיא טו

במדרש: בָּא אַחִיך בְּמִרְמָה, הוציא אפיקומן והראה לו. רצ"ב הכוונה

(טו) דער טאַטע זכרונג לברכה אין קדושת יום טוב ברענגט ער אַ מדרש, בָּא אַחִיך בְּמִרְמָה בחכמת תורתו, וַיִּקַּח בְּרִכְתָּךְ, הוציא אַפִּיקוֹמָן והראה לו. איז אויך אַ פלא, ווי קומט אַהער אפיקומן.

כב

קושיות ודיוקים בפסוק וְלֹאִים מִלֹּאִים יֵאָמֵן

קושיא טז

בגמרא כל מי שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו, שנאמר יִקְבְּהוּ לְאֲמִים, ואין לאום אלא עֲבָרִין שנאמר וְלֹאִים מִלֹּאִים יֵאָמֵן

וְלֹאִים מִלֹּאִים יֵאָמֵן.

די גמרא זאָגט^ה כל המחניף לרשע, אפילו עֲבָרִין שְׁבַמְעִי אָמֵן מקללין אותו, שנאמר (משלי כד, כד) אִמְר לְרָשָׁע צְדִיק אָתָּה יִקְבְּהוּ לְאֲמִים, ואין לאום אלא עֲבָרִין, שנאמר וְלֹאִים מִלֹּאִים יֵאָמֵן.

כג

והוא פלא מה שאמרו דאין לאום אלא עוברין, והלא לאום פירושו גם אומה ומלכות

(טז) לכאורה איז עפעס אַ חידוש, [שמפרש לשון] לֹאִים, אֵין לֹאִים אלא עוברין. [והלא] בפשטות לֹאִים מיינט מען - [כדכתיב להלן בפרשתן] יַעֲבֹדוּךָ 'עֲמִים' יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ 'לְאֲמִים' - מיינט מען פעלקער.

איז אויך [הכוונה כין] כשזה קם זה נופל, אַזוי דִּרְשָׁנִט מען דאָך אויפן אָרט [בפסוק זה ולאום מלאום יאמן], אַזוי ווי די גמרא זאָגט^ה (מגילה ו. א) [אויף] קְסָרִי וירושלים, - אַמְלָאָה

^ה בגמרא סוטה (מא.): ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו, שנאמר אִמְר לְרָשָׁע צְדִיק אָתָּה יִקְבְּהוּ עֲמִים יַעֲבֹדוּךָ לְאֲמִים, ואין קוב אלא קללה שנאמר (כלק כג, ח) לא קבה קל, ואין לאום אלא עוברין, שנאמר וְלֹאִים מִלֹּאִים יֵאָמֵן.

^א בגמרא מגילה (ו.): קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם 'חרבו' שתייהן, אל תאמן. 'ישבו' שתייהן, אל תאמן. חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי, תאמן. שנאמר אַמְלָאָה הַחֲרִיבָה, אם מליאה זו חרבה זו, אם מליאה זו חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא, וְלֹאִים מִלֹּאִים יֵאָמֵן.

^א הוא עיר בארץ ישראל שהיתה בימי הגמרא תחת מלכות רומי, והוא עיר עֲקָרוֹן שנמנה בפסוק בין ערי פלשתים. וכמבואר בגמרא שם (מגילה ו.): אמר רבי אבהו, וְעָקָרוֹן תַּעֲקָר (צפניה ב, ד), זו קסרי בת אדום שהיא יושבת בין החולות, והיא היתה יתד תקועה לישראל בימי יְוֹנִים, ונשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום היו

הַחֲרָבָה (יחזקאל כו, ב), לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של [ירושלים], - [אם יאמר לך אדם] אַז זיי זענען ביידע חריבות, אָדער ביידע נבנות, דעמאלטס זאָלסטו נישט גלייבן. [ווייל] ס'איז אָדער 'דעס' איז געבויעט, אָדער 'דעס' איז געבויעט. [על כל פנים הלשון לאומים] דאָס גייט כסדר אַרויף אויף "אומות", אַז ס'איז זה לעומת זה, וואָס עפעס אַין לאַום אלא "עובר".

נאָכדעם איז דאָ אַ דָרשׁ [גם בלשון זה עצמו ולאם מלאם יאָמץ] אַין לאַום אלא "מלכות". וויאָזוי איז דאָס עפעס געדרנגען [מכאן כי] אַין לאַום "אלא עובר", ס'ווערט אָנגערופן [בלשון] לאומים [ענין] "מלכות" [או אומות]. אלא עובר?

כד

קושיא יז

גם יש להבין גוף הענין, למה דייקא על חטא זה של חנופה, מקללן אותו העוברין במעי אמן (יז) דאָס גאַנצע [דָרשׁ הנזכר] טאַקע, איז דאָך נישט צו פאַרשטיין, פאַרוואָס עפעס גראָד [=דוקא] ביי 'דעם' שטייט [דאפילו] עוברין שבמעי אמן מקללן אותו, [אצל] המחניף לרשע.

כה

שוב הקשיזות

בענין ותאמר אם בן למה זה אנכי

נאָר לאַמיר זען, איך וועל קודם זאָגן וואָס ס'קאָן זיין אַ בחינה, [לכאן] דעס וואָס דער מדרש זאָגט דאָ אָט [בקושיא ה, שמקשה אַז] ס'איז נישט געווען קיין סאָך בתי מדרשים נאָר [בית] מדרשם של שם ועבר, [ומתרץ] אלא כל המקבל פני זקן [כאילו מקבל פני השכינה].

כו

התחלת ישוב קושיא א (באופן א)

הצער של רבקה היתה, על כי סברה שהוא עיבור אחד, והוא "פוסח על שתי הסעיפים"

קען זיין אפשר, - דאָס האָב איך שוין אַמאָל געזאָגט', - אַז זי האָט דאָ געזען איינער [שרבקה חֲשָבָה שהוא עוֹבֵר אחד, ונמצא] איז ער אַ פּוֹסֵחַ עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִים, ער גייט צום בית עבודה זרה און ער גייט גאָר אין בית המדרש, ער וויל גיין אין בית המדרש אויך.

[און] דאָס אַרגסטע זענען דאָך די "פּוֹסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִים", אַזוי ווי אַלְיָהוּ האָט געזאָגט (מלכים א' יח, כא) [אַל הָעָם], עַד מָתִי אֲתֵם פּוֹסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעִיפִים, אַם לֹא לֵה' וְאִם לִבְעַל לִבְעָלִיא.

קורין אותה אחידת מגדל שיר וכו'. אמר רבי יצחק, לשם זו פמיס, עקרון תעקר זו קסרי בת אדום, שהיא היתה מטורפולין של מלכים, איכא דאמרי דמרבי בה מלכי, ואיכא דאמרי דמוקמי מינה מלכי.

ח וכו' וישא דקרא שני 'גוים' בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי 'לְאָמִים' מִמֶּעֵיף יִפְרְדוּ (דזה מייירי לאחר שכבר נולדו 'ונתפרדו').

ט בנגמרא עבודה זרה (ב): ואין לאום אלא מלכות, שנאמר ולאם מלאם יאָמץ.

י בליל ש"ק תולדות תשי"ז (ונדפס בחידושי תורה תשי"ז).

יא דקשה מאד להבין, דמשמע שאליהו הנביא צוה אותם שאם ירצו ילכו לבעל, ולכאורה היה צריך רק לומר להם "לכו אחרי ה', ולא אחרי הבעל". אמנם ביאור הענין שאליהו אמר להם שאם רוצין לעבוד 'בשיתוף'

[וכן] יהושע האט געזאגט², ליבערשט [=ענדערש] זאל מען גיין ל'פּעלם, יהושע האט זיי געשיקט צו דער 'עבודה זרה', ווי איידער זיי זאלן זיין א "פּוסקים על שתי הסעיפים", [ווייל] דאס איז דאס ארגסטע³.

כו

זי [רבקה אמינן] האט געזען, איינער גייט אהין, דאָרט און דאָרט, [ולזה נצטערה כין] דאָס איז נישט גוט.

כז

הקדמה ליישוב קושיא ה

בגמרא למדו דכל אחד הולך למי שדומה לו בשורשו, לטוב או לרע

נו, [הלא כתיב] וְאֵת כָּל עָרֵב לְמִינוֹ" (ראה יד, יד), [ומינה דרשין] ווי די גמרא זאגט דאָך", [בתורה] בנביאים ובכתובים [ובמתניתין ובברייתא] שטייט דאָך אַלץ, [מה שכתב בן סירא] כָּל עוֹף לְמִינוֹ יִשְׁכּוֹן, וְכֵן אָדָם לְדוֹמָה לוֹ.

ולפסוח על שתי הסעיפים, יותר טוב שילכו לבעל לגמרי, דזה הוא מכשול היותר גדול לישראל מה שישנם אנשים כאלו הפוסחים על שתי הסעיפים, דמצד אחד הם דבוקים אל התורה, ומצד השני הם מחזיקין גם כן ידי עובדי ע"ז. דמי שהוא אצל הבעל לגמרי, אין למידין ממנו בני אדם, כי יודעין שהוא שייך אל הבעל, מה שאין כן מי שהוא דבוק גם בתורה וגם בעבודה זרה, שפוסח על שתי הסעיפים, מאיז כזה אין יודעין להזהר ממנו, ולומדין ממנו בני אדם לעשות כמותו, ובא על ידי זה מכשול גדול לישראל. ועל כן אמר להם אליהו "אם לבעל, לכו אחרינו". (מתוך חידושי תורה תשי"ז, ליל ש"ק תולדות).

² בספר יהושע (כד, יד-כד) נִתְּנָה יְרֵאוֹ אֶת ה' וְעָבְדוּ אוֹתוֹ בְּתָמִים וּבְאֵמָת, וְהִסִּירוּ אֶת אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיהֶם כַּעֲבֹד הַנֶּהָר, וּבְמַצֵּרִים, וְעָבְדוּ אֶת ה'. וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת ה', בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי תַעֲבֹדוּ, אִם אֶת אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר מִעֵבֶר הַנֶּהָר, וְאִם אֶת אֱלֹהֵי הָאֲמָרִי אֲשֶׁר אִתָּם יִשְׁכְּבוּ בְּאֶרֶץ, וְאֲנֹכִי וּבִיתִי נַעֲבֹד אֶת ה'. וְיַעַם הָעָם וַיֹּאמְרוּ, חֲלִילָה לָנוּ מֵעֹבֹד אֶת ה' לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּגְו'. וַיֹּאמְרוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם, לֹא תוֹכְלוּ לַעֲבֹד אֶת ה' כִּי אֱלֹקִים קְדוֹשִׁים הוּא קָל קִנּוּא הוּא וּגְו'. וַיֹּאמְרוּ הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ, לֹא כִי אֶת ה' נַעֲבֹד. וַיֹּאמְרוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם עֲדִים אִתָּם בָּכֶם כִּי אִתָּם בַּחֲרָתֶם לָכֶם אֶת ה' לַעֲבֹד אוֹתוֹ, וַיֹּאמְרוּ עֲדִים. וְנִתְּנָה הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּהָר אֲשֶׁר בְּקִרְבָּכֶם, וְהָטוּ אֶת לְבָבָכֶם אֶל ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמְרוּ הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ, אֶת ה' אֱלֹקֵינוּ נַעֲבֹד וּבְקוֹלוֹ נִשְׁמָע.

ולכאורה הוא ענין הפלא ופלא שיהושע אמר תחילה שילכו לעבוד עבודה זרה, ואמר להם שלא יוכלו לעבוד את השי"ת. אמנם כבר האריך בזה בספר העקידה (עקידת יצחק, פרשת ואתחנן פרק ד) שיהושע ראה אצל בני ישראל שיש שרוצים עבודה 'בשיתוף' לעבוד את ה' וגם את העבודה זרה, ועל זה אמר להם יהושע "אני מוחל לכם עבודת ה' כזה", ואם תרצו לעבוד עבודה זרה בשיתוף, יותר טוב שתלכו לגמרי לעבודה זרה ולא לעבוד את ה' כלל, מחמת שהשתפות הוא מכשול היותר גדול לישראל עיי"ש (מתוך חידושי תורה תשי"ז, ליל ש"ק תולדות).

וד' העקידה שם: הוא הזהיר אותם מאד על יראת ה' ועבודתו, ופירש להם שזה לא יושלם רק בשני ענינים, האחד, במה שירדו מציאותו 'יתברך וכו', וצוה שיעבדו אותו באמת ובתמים כפי רצונו. והשני, במה שיסירו את אלהי הנכר אשר עבדו אבותיהם. כי שני הענינים לא יתחברו בעם אחד בשום פנים. ולפי שכבר חשבו קצת פושעי ישראל שטוב לאחוז מזה ומזה, כמו שנהגו מהם מלכיהם שריהם. ועל דרך שנאמר (מלכים ב' יז, לג) אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִים וְאֵת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם, לזה אמר, וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת ה' עַל זֶה הָאוֹפֶן, רְצוּנִי, בְּהִסִּי עֲבוֹדַת כָּל זֹלָתוֹ, וְתִרְצוּ לַעֲזוֹב אוֹתוֹ לִלְכַּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים, בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי תַעֲבֹדוּ מִהָאֱלֹהִים הָאֲחֵרִים הָהֵם, אִם אֶת אֱלֹקִים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר מִעֵבֶר הַנֶּהָר, אֲשֶׁר נִתְּפָרְסָם בְּטוֹלָם וּבְחִיתוֹתָם בְּעוֹלָם עַל יְדֵי אֲבֹרָהּ אֲבִינוּ ע"ה, או 'אִם' תַעֲבֹדוּ 'אֶת אֱלֹהֵי הָאֲמָרִי' אֲשֶׁר לֹא הִצִּילוּ אֶת אֲרָצָם מִיָּדָם וכו'. והכוונה מבוראת שהיה לכם ההכרח לבחור בעבודה ההיא האלקית לבדה.

³ שזה מביא היזק וסכנה לשאר אנשים, שלא ידעו להזהר ממנו. וכמובא לעיל בהערה יא.

⁴ בגמרא בבא קמא (צב:) אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, מטייל וְאִזְלֵי דִּיקְלָא בִּישָׁא גְבִי קִינָא דְּשָׂרְקִי [=דקל רע מטייל והולך לגבי אילני סרק]. אמר ליה, דבר זה כתוב בתורה, שנוי בנביאים, ומשולש בכתובים, ותנן במתניתין, ותנינא בברייתא. כתוב בתורה, דכתיב (בראשית כח, ט) וַיֵּלֶךְ עִשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל. שנוי בנביאים, דכתיב (שופטים יא, ג) וַיִּתְּלַקְטוּ אֶל יִתְּחָא אֲנָשִׁים יִרְקִים וַיִּצְאוּ עִמּוֹ. ומשולש בכתובים, דכתיב (בן סירא פרק יג, שחיבר בנו של ירמיהו הנביא. ולמהר"ל בספר קדום אחר) כָּל עוֹף לְמִינוֹ יִשְׁכּוֹן וְכֵן אָדָם לְדוֹמָה לוֹ. תנן במתניתין, כל המחובר לטמא טמא, כל המחובר לטהור טהור. ותנינא בברייתא, רבי אליעזר אומר, לא לחנם הלך יְרֵדִיר אצל עורב לטמא שהוא מינו.

און חכמינו ז"ל^{טו} האָבן אויף דעם 'געשטעלט' [אַ חזקה] אויף דעם [להלכה, בענין פֿשרות עופות, אַז] ווייל דער זרזיר איז געגאַנגען אצל עורב, איז אַ סימן שֶׁהוא מֵינוּ [והוא עוף טמא].

[ווייל] יעדער ציט אַהין [צו] דאָרטן פון וואו ער איז [בשורשן].

כט

ואם כן לדעת רבקה שסברה שהוא אחד ונמצא שהוא "פוסח על שתי הסעיפים", ועכ"ז רצה לילך לבית המדרש, א"כ שפטה כי גם בבית המדרש הזה יש אנשים שפוסחים על שתי הסעיפים, כי כל אחד הולך למי שדומה לו

נו וויאזוי איז דאָס עפעס, וויאזוי קאָן מען ציען [סיי] צו עבודה זרה און [סיי] צום בית המדרש, [אלא מאין] איז ער פון די פוסחים על שתי הסעיפים, [ואם כן אם פוסח על שתי הסעיפים רוצה לילך לזה הבית המדרש, אם כן] מסתמא איז אין "דעם בית המדרש" אויכעט דאָ [אַנדערע] אַזעלעכע וואָס זענען פוסחים על שתי הסעיפים, ווען נישט העט ער נישט געצויגן צו "דעם בית המדרש", דער וואָס ער גייט צו די עבודה זרה.

ל

ובבית המדרש שיש שם אנשים הפוסחים על שתי הסעיפים, אין לילך לשם לדרוש את ה'

נו, אין אַזאָ בית המדרש וואו ס'איז דאָ פוסחים על שתי הסעיפים, דאָרט איז זי נישט געגאַנגען זוכן דעם באַשעפער.

וּתְלַךְ לְדַרֵּשׁ אֶת ה' קומט מען נישט 'אַהין', דאָרטן וואו ס'האָבן פּלאַץ די פוסחים על שתי הסעיפים.

דאָרטן וואו ס'ציען אַהין די פוסחים על שתי הסעיפים, דאָרט איז נישט קיין פּלאַץ פון לְדַרֵּשׁ אֶת ה'.

לא

ישוב קושיא ה

וזהו שהקשו במדרש, והלא לא היו שם כמה בתי כנסיות רק בית המדרש של שם ועבר, ואם כן הלכה לדרוש את ה' לבית המדרש זה עצמו שהיה העובר מפרכם שם לצאת, וא"כ הלכה לבית המדרש של פוסחים על שתי הסעיפים

היצט לאָמיר זען.

לויט ווי זי האָט געהאַט אַ חשבון אַז דאָס איז 'איינער', אַ פוסח על שתי הסעיפים. נו [אם כן קשה] וואָס האָט זי געוואָלט גיין [לְדַרֵּשׁ אֶת ה'] דאָרטן אין "דעם בית המדרש"?

איי וועסטו וועלן זאָגן ס'איז אַן 'אַנדערע' בית המדרש [שהלכה רבקה לשם, לא אותו בית המדרש שהיה יעקב מפרכם לצאת שם. על זה קשה, והלא] ס'איז דאָך נישט געווען נאָר דאָס איינע בית המדרש.

לב

דאָס איז דער פֿשט [בשאלת המדרש] וכי כמה בתי מדרשות [היו שם באותן הימים, והלא] ס'איז נישט געווען קיין בתי מדרשות נאָר 'דעם איינע' [של שם ועבר, און] אַז ס'איז געווען [נאָר] 'דעם איינע בית המדרש', קומט דאָך אויס איז דאָך 'דעם' געווען [די זעלבע בית המדרש] וואו ער איז רָץ געוועזן [ומפרכם לצאת], דעם בית המדרש איז דאָך אויך געווען 'די זעלבע' בית המדרש. און אַז זי האָט געזען אַז דאָרטן איז מִפְּרָכֶם

^{טו} בגמרא חולין (סה): אחרים אומרים, שֶׁכֵּן עם טמאים טמא, עם טהורים טהור. כמאן כרבי אליעזר, דתניא רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו.

לצאת, אז דאָ שטופט זיך איינער וואָס ער איז אַ פּוּסחַ על שְׁתֵּי הַסַּעֲיָפִים, האָט זי נישט געדאַרפֿט גיין אַהין.

לג

ישוב קושיא ו

ולזה מתרין המדרש, אלא ללמדך שכל המקבל פני זקן כמקבל פני השכינה, והיינו שבאמת לא הלכה לבית מדרשם רק "לביתם" של שם ועבר, וגם זה נקרא דרישה את ה', דהוי כמקבל פני שכינה

אלא [כל המקבל פני זקן וכו'], אויף דעם ענטפערט דער מדרש, אַז אין הכי נמי, וּתְלָךְ לְדֶרֶשׁ אֶת ה' - אַזוי לערנט ער - דאָס איז טאַקע נישט [לבית המדרש, אלא 'לביתם' של שם ועבר], לויט ווי 'דער בעל המאמר' האַלט, איז זי נישט געגאַנגען [לבית מדרשם], האָט מען נישט געמיינט [וּתְלָךְ לְדֶרֶשׁ אֶת ה'] צום "בית המדרש", זי האָט נאָר באַזוכט דעם זקן "אין דער היים", שם ועבר.

זעט מען [מכאן, דהמקבל פני זקן אפילו בביתו] דאָס הייסט אויך לְדֶרֶשׁ אֶת ה', [ווייל] המקבל פני זקן כאילו מקבל פני השכינה.

לד

[ולפי זה] איז דער פֿשֿט, אַז נישט אין דעם "בית המדרש" האָט זי געוואָלט גיין, וואָרן אַז דאָרט האָט זי געזען אַז ס'איז געוועזן מפרסם לצאת, דער וואָס ער גייט צו דער עבודה זרה, האָט זי געוואוסט [אַז] דאָרט האָט זי נישט וואָס צו זוכן. נאָר וואָס דען, לְדֶרֶשׁ אֶת ה' מיינט מען נישט אין "בית המדרש", נאָר המקבל פני "זקן". זי האָט געוואוסט [אַז] שם ועבר [עצמם] זיי זענען זיכער [צדיקים, ועל כן הלכה לביתם לדרוש מהם]. אָבער 'בבית מדרשם' האָט זי שוין נישט געזוכט.

לה

ישוב קושיא ב (באופן א)

וכל זה לפי ההוה אמינא של רבקה שהוא עיבור אחד, אבל לאחר שהשיבו לה שני גוים בבטנה, נודע לה כי אין כאן פוסח על שתי הסעיפים, רק שני עוברין אחד צדיק ואחד רשע, ונתגלה לה שגם "בית מדרשם" של שם ועבר הוא מקום לדרוש את ה' דאָס איז געווען אַלעס לויט דער "הוה אמינא" [של רבקה, שסברה שהיא רק עובר אחד]. אָבער נאָכדעם ווען מ'האָט איר מברר געווען [כי] שְׁנֵי גִיּוֹם בְּבֶטְנָהּ, אַז דאָס איז טאַקע נישט אַזוי [שאין כאן פוסח על שתי הסעיפים, אלא רק] דער פון עבודה זרה דער גייט נישט אין דעם בית המדרש פון שם ועבר, און דער וואָס ס'גייט אין בית המדרש פון שם ועבר גייט נישט צו די עבודה זרה.

האָט זיך אַרויסגעשטעלט, איז זי געוואָר געוואָרן אַז [בית מדרשם של שם ועבר] דאָס איז טאַקע מלא קדושה.

[ובהשאלה והתירוצ של המדרש] דאָ שמועסט נאָר פון די "הוה אמינא" [של רבקה אמנו, ווען] זי איז געווען וּתְלָךְ לְדֶרֶשׁ אֶת ה', [ועל זה מתרין] נאָר המקבל פני זקן [אפילו בביתו, כאילו מקבל פני השכינה].

לו

(קטע זה שייך לאופן דלהלן באות לט)

- אָדער קען זיין ווידער גאָר אַן אַנדערע בחינה, אפשר האָט זי געקאַנט האָבן אַ הרגש אין דעם [גם מתחילה] אַז דאָס איז 'דאָך' צוויי [עוברין]. -

לז

המשך ישוב קושיא א, וישוב קושיא ד (באופן א)

ועכ"פ מובן למה נתחרטה על העיבור, על כי סברה שהוא פוסח על שתי הסעיפים, א"כ יותר טוב בהעדר בן כזה. וכן מדויק מה שאמרה אם בן למה זה "אנכי" אהיה הראשון להוליד בן כזה, כי עד אז לא היה דבר כזה להיות פוסח על שתי הסעיפים

ס'קען זיין, האָב איך געזאָגט אַמאָל, [לבאר מה שאמרה] דער לְמָה זֶה "אָנְכִי" (קושיא א וקושיא ד), לויט דעם 'פריערדיגן' בחינה, האָב איך געזאָגט אַמאָל, [דהכוונה ווייל] אַזאַ מאָדע צער פון פוסחים על שתי הסעיפים, דאָס איז נאָכנישט געווען ביז דעמאָלטס. [וזהו שאמרה] אַם פֿן לְמָה זֶה "אָנְכִי", וואָס דאָרף 'איך' אַראָפּברענגען אַזאַ קינד, [שאני אהיה הראשונה להוליד בן כזה ח"ו].

דאָס איך האָב שוין לאַנג געזאָגט^{טו}.

[ומישוב בזה גם קושית האור החיים הקדוש, מה שמאסה אותה הצדיקת על עיבורה מחמת הצער, דאין הכוונה מחמת צער ההריון, רק לסברתה שהוא עיבור אחד שפוסח על שתי הסעיפים, עיבור כזה מאסה בתכלית. (חידושי תורה תש"כ)^{טז}.]

לח

ישוב קושיא ז-ח

[ועל זה גם כן שְאֵלָה משאר נשים, אם הגיע לכס צער כזה מימכם, והיינו ששאלה אם היה להם עיבור כזה הפוסח על שתי הסעיפים, שיהא מפרסם לצאת הן לפתחי בית המדרש והן לפתחי עבודה זרה, ועל זה השיבו שלא היה להן כזאת. (חידושי תורה תש"כ)^{טז}.]

^{טו} בליל ש"ק תולדות תשי"ז, הנזכר.

^{טז} וז"ל רבינו בליל ש"ק תולדות תשי"ז (בחידו"ת עמוד קסט):

כשראתה רבקה אמנו שיש לה עיבור כזה שהוא פוסח על שתי הסעיפים, נתחרטה על כל הענין של הריון. ידידע מה שכתב האור החיים הק' (ויגש מו, ל) וז"ל, ודבר ידוע הוא כי הצדיקים יותר יחפצו בְּהַעֲדָר הַבֶּן, בהיותו בן מביש, עכ"ל.

וכן מבואר במדרש רבה (לך מד, ט) רבי יודן ורבי אייבו בשם רבי יוחנן, שני בני אדם אמרו דבר אחד, אברהם ודוד, אברהם כתיב ביה (לך טו, ב) ה' אלקים מה תתן לי, אמר לפניו רבונו של עולם אם עתיד אני להעמיד בנים ולהכניסם, מוטב לי וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ עִירִי, דוד אמר (תהלים קלט, כג-ד) חֲקֹנִי קֵל יָדַע לִבִּי נִפְחָנִי וְדַע שְׂרָעִי, דע הפורשים ממני, וְרָאָה אִם דֶּרֶךְ עֲצָב בִּי וְנִחְנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם, אמר לפניו רבש"ע אם עתיד אני להעמיד בנים להעציבך, מוטב לי וְנִחְנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם, ע"כ.

וכמן כן היה ברבקה אמנו, כשראתה שיש לה בן כזה שהוא פוסח על שתי הסעיפים, אמרה מוטב לי שלא עיברתי.

^{טז} וז"ל רבינו שם (בחידו"ת עמוד קע): והם השיבו לה שלא היה להם כזאת. דאז בימים ההם לא היה עדיין מין זה, הגם שרוב העולם היו עובדי עבודה זרה ולא היו רק אנשים מועטים שעבדו את ה', כגון שם וְעֵבֶר, וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה בְּחֶרֶן שֶׁהָיוּ סָבִיב לְאַבְרָהָם וְיִצְחָק, עם כל זה מי שהיה עובד עבודה זרה היה שם לגמרי, ולא היה לו שום שייכות עם עובדי ה', ואותן שהיו עובדי ה' לא היה להם שום שייכות לעבודה זרה ולעובדיה, ולא נהנו בהנאתם ולא הצטערו בצרתם, רק היו פרושים לגמרי מדרכם, ולא היה עוד מין כזה שיהיו פוסחים על שתי הסעיפים.

על כן אמרה רבקה אם אני אהיה הראשון בעולם להביא מין כזה שפוסח על שתי הסעיפים, הלואי שלא עיברתי, וזה היה הסיבה שנתחרטה על הריונה. אבל לא משום צער דגופא, דוודאי רבקה אמנו הפקירה את עצמה ואת צערה בשביל כבוד שמו יתברך, אלא על ידי שחשבה שהוא עיבור אחד וכו' אז אמרה שיותר טוב היא לה שלא תלד כלל, ממה שיהיה לה בן כזה שגורם מכשול היותר גדול לישראל, אותם הפוסחים על שתי הסעיפים.

ועל זה השיב לה השי"ת, לא כמו שאתה חושב שהיא עיבור אחד, רק שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לֵאמִים מִמֶּנִּיךְ 'יְפָרְדוּ', שלא יהיה להם שייכות אחד עם חבירו כלל, רק יעקב יהיה איש תם יושב אוהלים ולא יהיה לו שום שייכות לעבודה זרה, ולא יחזיק בידי עובדי עבודה זרה, ועשו יהיה רק אצל העבודה זרה ולא יהיה לו שום שייכות כלל עם יעקב, אדרבה יהיה התנגדות גדול ביניהם. ובהוה היה דעתה של אותה הצדיקת, במה שאמרו לה שלא יהיה לה בן כזה שהוא פוסח על שתי הסעיפים, רק אז לה' או לעבודה זרה.

לט

הקדמה לישוב קושיא א וקושיא ד (באופן ב)

ועוד יש לומר, דלעולם ידעה גם בתחילה שהם ב' עוברין,

כי הבניה שאי אפשר דאותו שרץ לעבודה זרה ירוץ לבית המדרש

אָבער קען אָבער זיין נאָך אַן אַנדערע בחינה אויכעט [לייבש קושיא א, ב, ד, באופן שני].
זי האָט אפשר טאַקע געהאַט אַן הרגשה [גם מתחילה] אַז ס'איז 'צוויי' [עוברין]
(וכדלעיל אות לו), נישט דעס האָט מען איר מַחֲדֵש געווען אַז ס'איז 'צוויי', דעס האָט זי
אפשר אַליין אויך מרגיש געווען. וואָרן דער וואָס ס'לויפט פאַר עבודה זרה, לויפט
נישט אַהין [לבית המדרש]. דעס האָט זי געוואוסט ס'איז אויף אַזאַ אופן [שהם שנים, און]
דער וואָס ס'איז געווען מיט מלא קדושה - אַזוי ווי יעקב אבינו - האָט געוואָלט גיין
אין אַ בית המדרש, און דער וואָס איז געוועזן מלא טומאה - אַזוי ווי עֶשָׂו - האָט ער
געוואָלט גיין לעבודה זרה. פון דעם [גופא] האָט רבקה שוין פאַרשטאַנען אַליין
אויכעט אַז ס'איז 'צוויי'.

[נאָר] עפעס אַנדערש האָט מען איר דאָ מַחֲדֵש געווען.

מ

[קושיא ט]

אלא דיש כאן קושיא אחרת, דהתינח מה שעשו רצה לצאת ממקום קדוש כרבקה,

אבל למה רצה יעקב לצאת ממקום קדוש כזה, ובפרט דמלמדן אותו שם כל התורה כולה

[ונקדים לזה וואָס] מיר איז דאָ קשה געווען אַן אַנדערע קשיא אויך.

מילא עשו איז געווען מפרסם לצאת, מילא איז רעכט, [שעשו רצה לצאת] על בתי
עבודה זרה. ער איז געווען אין אַזאַ מָקוֹם קָדוֹש ווי רבקה אמנו, מֵלֵא קְדוּשָׁה וְטָהָרָה
געווען, די אבות ואמהות זענען דאָך געוועזן מיט בלויז קדושה, אין אַזאַ מָקוֹם
קָדוֹש, האָט עֶשָׂו געוואָלט אַנטלויפן [משם] לבתי עבודה זרה.

אָבער פאַרוואָס האָט יעקב געוואָלט לויפן אין אַ בית המדרש?

[והלא אפילו] פשוט [אציל] יעדעס עיבור, שטייט דאָך יִבְהֵלוּ נְרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי (איוב כט,
ג), מלמדים אותו כל התורה כולה, ביז מ'קלאפט אים, בא מלאך וְסָטָרוּ על פיו [ומשכחו
מה שלמד], אָבער ווילאנג ער איז במעי אמו, [איז דאָך] בְּהֵלוּ נְרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי, שטייט דאָך
אין איוב (שם, ב) מִי יִתְּנֵנִי כִּי־רָחִי קֶדֶם, [דהלואי היה גם אחר כך] אַזוי ווי דעמאָלטס [במע
אמן], ווען מ'לערנט אים כל התורה כולה, און ער זעט מסוף העולם ועד סופו.

[וואס כן] ווי האָט [יעקב רצה לצאת ממעי אמו רבקה], ווי קאָן ער נאָך האָבן 'אַזאַ בית
המדרש', [ס'איז נישטאָ] קיין שום בית המדרש מ'זאל אויסלערנען כל התורה כולה.

ט בגמרא נדה (ל:): דרש רבי שמלאי וכו', [הגלד במעי אמן] נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד
סופו, שנאמר בְּהֵלוּ נְרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי לְאוּרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ, ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום בְּאֶסְפִּמְיָא,
ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר מִי יִתְּנֵנִי כִּי־רָחִי קֶדֶם כִּי־מִי אֵלֹךְ יִשְׁמְרֵנִי, ואיזהו
ימים שיש בהם יָרֵחִים ואין בהם שָׁנִים, הוי אומר אלו ירחי לידה. ומלמדן אותו כל התורה כולה וכו'. וכיון
שבא לאויר העולם בא מלאך וסטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה וכו'. ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו
וכו'. - ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק
אתה, היה בעיניך כרשע, והוי יודע שהקדוש ברוך הוא טהור ומשרתיו טהורים, ונִשְׁמָה שנתן בך טהורה היא,
אם אתה מְשַׁמְרָה בטהרה מוטב ואם לאו הריני נוטלה ממך, תנא דבי רבי ישמעאל משל לכהן שמסר תרומה
לעם הארץ ואמר לו אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני שורפה לפניך.

און 'צו דעם צי' [=בנוסף לזה] איז ער נאך געווען אין אַזאַ מקום קדוש, ביי רבקה אמנו, אַזאַ מקור הקדושה וטהרה, וואָס האָט ער געדאַרפט דאָרט אַנטלויפֿן אין בית המדרש?

מא

ישוב קושיא א וקושיא ד (באופן ב)

ועל כן מזה שפטה רבקה שמסתמא אין גופה מקום קדוש, ואינה ראוי שישרה בתוכה יעקב הצדיק, ולזה אמרה למה זה "אנכי", כמצטער על עצמה שאיננה כראוי, דאם לא כן למה יעקב מפרסם לצאת ממנה [ולכן רבקה אמנו] האָט זי 'זיך' חושד געווען, יענער, דער לויפט טאַקע צו די עבודה זרה רחמנא ליצלן, אָבער נאָך אַרגער איז אָבער, אָבער וואָס עפעס [רוצה גם יעקב לצאת, אלא מאי] ס'טויג עפעס מיט "מיר" אויך נישט, [דאם לא כן] וואָס'זשע דען דער וואָס ער וויל גיין אין "בית המדרש" וויל פון מיר אַנטלויפֿן? האָט זי זיך אָנגעקוקט מסתמא בין 'איך' גאָרנישט, [ולזה אמרה] לָמָּה זֶה "אָנְכִי", וואָס בין "איך".

האָט זי געפרעגט למה זה אני מתפלל, איך בין דאָך מתפלל ... בתפלה, אַז אין אַ בית המדרש איז גאָר בעסער מ'זאָל מתפלל צו זיין ווי ביי איר .. האָט זי מורא געהאַט [אַז] זי וועט נישט קענען אַראָפּברענגען [מקור קדושתן של ישראל], דער מקור הקדושה איז געווען יעקב אבינו, ער איז געוועזן דער מקור פון [מחצב הקדושה], דער כלל ישראל איז דאָך אַרויסגעקומען פון יעקב אבינו, י"ב שבטי קה. האָט זי געהאַט אַ חשבון, אַז [אויב] מ'דאַרף פון איר אַנטלויפֿן אין אַ "בית המדרש"? [אם כן] לָמָּה זֶה "אָנְכִי"!

מב

ישוב קושיא ט

אבל האמת הוא דמה שיעקב רצה לצאת משם, אינו בשביל רבקה אמנו, אלא בשביל עשו הרשע, שלא רצה לישוב עם הרשע במדור אחת

דער תירוץ איז אָבער [על מה שיעקב רצה לצאת ממקום קדוש כרבקה אמנו, ווייל] אפילו מ'לערנט כל התורה כולה, און אַז מ'איז אויפן גרעסטן מקום קדוש, אַז ס'איז אָבער מיט אַ רָשָׁע צוזאַמען, מוז מען אַנטלויפֿן פון דאָרט אויך, מוז מען איבערלאָזן אַלעס. ווייל דאָס איז דאָס אַרגסטע [לישב ביחד עם הרשע, ווייל] אַז מ'איז צוזאַמען מיט אַ רָשָׁע ווערט מען 'פאַרדרייט'. איבערדעם האָט ער געברויכט, האָט ער געוואָלט אַנטלויפֿן אין בית המדרש, ווייל ער איז געווען מיט עָשָׂו'ן.

מג

ועוד כי היו לו שם מלחמות גדולות עם עשו עד כדי סכנת הריגה, ואף מיכאל וס'מ לחמו קשות זה כנגד זה [ועוד כי] דער מדרש זאָגט דאָך^{כא}, ס'איז געווען גרויסע מלחמות צווישן זיי [במעיי אמם, ווין דער מדרש זאָגט, זיי האָבן זיך געוואָלט הִגָּענען איינער דעם אַנדערן טאַקע].

^כ נראה פירושו, שהיתה מצטער על "עצמה", דמזה הביאה ראייה על פחיתותה בגודל ענותנותה, ובזה מדויק לשון אַנְכִי דייקא, ומתורץ בזה קושיא ד'. [ובחידושי תורה תש"כ איתא כאן באופן אחר בזה"ל: על כן אמרה אם כן לָמָּה זֶה אָנְכִי, פירוש שהיתה יראה אולי לא תזכה להוריד נשמה גבוה כיעקב אבינו, והראיה שאפילו יעקב מפרסם לצאת ממנה].

[און] ס'שטייט אין מדרש^כ אז דער ס"מ האָט געוואָלט הָרְג'ענען יעקב אבינו, איז געקומען דער מלאך מיכאל און ער האָט זיך 'אָנגענומען' פֿאַר יעקב אבינו, און ער געוואָלט הָרְג'ענען ער האָט געוואָלט מעביר מן העולם זיין דעם ס"מ, עד שהקב"ה הושיב ביניהם דיינים, ער האָט געזעצט צורישן זיי דיינים.

- אויף וואָס פֿאַר אַן אופן דער בורא כל עולמים האָט זיי דערנאָכדעם [משקיט געווען], דאָס ווערט שוין נישט געברענגט. אָבער חכמינו ז"ל האָבן אונז געזאָגט [אז] הקדוש ברוך הוא הושיב ביניהם דיינים, איז עס אַזוי געוועזן. -

אָבער על כל פנים זענען זיי געשטאַנען איינס אויף דאָס אַנדערע לְהָרוּג, אויף לְהָרוּג וּלְאַבֵּד זה את זה. ס'איז געווען אַ ביטערע מלחמה מיטן ס"מ איז געווען, אַ געוואָלדיגע מלחמה נוראה, זֶה לְעִמָּת זֶה, דעם מיט דעם.

(סיום ישוב קושיא ט, באות מז)

מד

הקדמה לשוב קושיא טז, כביאור הפסוק וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאָמָר

ומלחמה זו נרמז בפסוק וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאָמָר, דקאי על הזמן של בעודם במעי אמם, שממש רצו לאבר זו את זה. אלא שהקב"ה לא הניחם, יען כי היה צורך שיהיו שניהם בעולם

דאָס איז [כוונת הכתוב] וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאָמָר, דאָס איז שוין "דעמאָלטס" געווען, און אפשר נאָך שטאַרקער [געווען דעמאָלטס] ביים מקור [ווי שפעטער], זיי זענען געגאַנגען טאַקע עד קצה, אז דער ס"מ חלילה האָט געוואָלט אינגאַנצן חס ושלום מאבד זיין יעקב אבינו אינגאַנצן. און ווידעראום פֿאַרקערט, דער מלאך מיכאל האָט זיך אָנגענומען [פֿאַר יעקב אבינו, און] ער האָט געוואָלט אינגאַנצן מאבד זיין דעם ס"מ. נאָר דער בורא כל עולמים האָט געזען [אז] מ'ברויך זיי ביידע, אַזוויי ס'איז געווען [תכלית] בריאת העולם [שיהיה עולם הנסיון].

מה

דלא מיבעיא יעקב אבינו בדודאי היה צריך להיות בעולם, אלא גם עשו ושרו הם"מ הוצרך שישאר בעולם, כי תכלית בריאת העולם הזה הוא שיהיה עולם הנסיון, ויצטרכו ללחום ולהתגבר נגד כחות הם"מ וחילותיו

מילא יעקב אבינו האָט מען זיכער געברויכט [שישאר בעולם, בשביל השתלשלות הכלל ישראל וכח הקדושה]. נאָר וואָס דען, אָבער [גם] עשו ושרו הוצרכו להשאר בעולם, ווייל מ'ברויך די "מלחמה" [נגד היצר], די בריאה איז דאָך אַזוי געווען, די כוחות הטומאה זאָלן זיין, דער ס"מ, כדי מ'זאל זיך [דאַרפן] מתגבר זיין [נגדם].

"דער וועלט" [עולם הזה] דאָס ווערט דאָך אָנגערופן אַן "עוֹלָם הַנְּסִיוֹן".

אין [דין] "העכערע עולמות", דאָרט איז נישטאָ קיין יצר הרע.

נאָר "דאָ" 'עקסטער' [=ספעציעל], "דער עולם" איז דאָך אַזוי באַשאַפן געוואָרן, אַז מ'זאל זיך "שלאָגן" מתגבר צו זיין אויפן יצר הרע, אויפן ס"מ, דאָס איז דאָך דער תכלית [הבריאה].

^כ בבראשית רבה (ט, י): וַיִּתְרַצּוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּה. ר' יוחנן אמר זה רץ להרוג את זה, וזה רץ להרוג את זה וכו'. רבי ברכיה בשם רבי לוי שלא תאמר משיצא ממעי אמו נודווג לו, אלא עד שהוא במעי אמו וַיִּתְרַחַה מתוחה לְקַבְּלָהּ [=אגרופו משוך כנגדו], הדא הוא דכתבי (תהלים נח, ד) וְזֶרַע יִשְׁעִים מִתְּחִיל.

^{כב} בילקוט שמעוני (רמז ק): וַיִּתְרַצּוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּה, שהיו חולקין בשביל העולם הזה והעולם הבא. באותה שעה רצה ס"מ להרוג יעקב במעי אמו, אלא שעמד מיכאל כנגדו. באותה שעה עמד מיכאל ורצה לשרוף לס"מ, עד שהושיב הקב"ה בתי דיינים ביניהן.

מו

סיום ישוב קושיא ט

ועכ"פ היה שם מלחמה בכידה ביניהם, ואין תימה על מה שיעקב רצה לצאת מושם לבית המדרש

יהיה איך שיהיה, על כל פנים ס'איז געווען צווישן זיי א מלחמה געוועזן עד קצה, טאקע עוד במעי אמן איז געווען א מלחמה כבודה. איז נישט קיין שום קשיא אז ער האט געוואלט אנטלויפן.

מז

ישוב קושיא ב (באופן ב)

והו' שהשיבו לה שני גוים כבשנו וגו' ולאם מלאם יאמין, כדי שתבין שלא 'מחמתה' רוצה יעקב לצאת, אלא מחמת עשו דאס האט מען איר געענטפערט, דו זאלסט דיך נישט מצער זיין, ס'איז נישט דער פעלער פון 'דיר' וואס ער איז מפרסם לצאת אין א בית הכנסת, [ווייל ס'איז] שני גוים ולאמים, ולאם מלאם יאמין, ס'איז דא צווישן זיי גרויסע מלחמות טאקע נאך במעי אמן, אלץ "עוברין", אזוי ווי דער מדרש זאגט. (המשך בישוב קושיא ב וקושיא ט, באות נח-נט)

מח

ישוב הקושיות בפסוק ולאם מלאם יאמין

ישוב קושיא מז

ואתי שפיר מה שאמרו בגמרא דהפסוק ולאם מלאם יאמין, פירשו עוברין, דעיקר כוונת פסוק זה הוא על המלחמה וההתאמצות ביניהם בעודם במעי אמן. ואין הכוונה דבכל מקום שנאמר "לאום" פירשו עוברין, אלא דבכאן הכוונה בן

איבערדעם איז רעכט וואס ער זאגט [בגמרא] אין לאום אלא עובר, [דהכוונה על פסוק ולאם מלאם יאמין דייקא, כן] "דער" לאום מיינט מען עוברין [דקאי על המלחמה הגדולה ביניהם בעודן במעי אמן].

[ווארן] מ'האט דאס געזאגט פאר א תירוץ אויף אירע סברות, וואס ער איז מפרסם לצאת [ממנה לבית המדרש, און] דער תירוץ קען דאך נאר ארויפגיין [על שאלתה] ווען ס'איז אן עיבור.

איז "דער" לאום - דאס איז נישט קיין כלל, ערגעץ אנדערש קען טאקע זיין לאום [פירשו עמים ומלכות], - אבער "דער" לאום איז טייטש "עוברין". איז פארענטפערט די גמרא.

מט

וכן בפסוק וקבהו לאמים, בעל כרחך אין פירשו על האומות ומלכויות, כי מה להם לקלל את החונף, והלא כל שורשם הוא ממדת שקר וחנופה, ולכן פירשו דהכוונה על עוברין, והביאו ראיה לזה מפסוק ולאם מלאם יאמין

דרש'נט שוין די גמרא [גם הפסוק] וקבהו לאום, [דהכוונה על העוברים שהם מקללים את החונף, ולא על העמים ומלכויות, דגם שם מסתבר לפרשו כן], ווארן דאס איז דאך נישט קיין "רבותא" [אם כוונת הכתוב] אז די 'אומות' שעלטן [את החונף, ועוד שהרין] וואס גייט אן [פאר] די אומות [אם מחניפין לרשע], די אומות, אויף זיי איז גאר דאס נישט מסתבר [שהפסוק יאמר שהם מקללים את האומר לרשע צדיק אתה], די אומות העולם זענען דאך מקור השקר, וועלכע אומה איז דאס [שהם מקללים את החונף, וממילא] קען איך נישט זאגן "די אומות", די אומות זענען אלע פונעם מקור השקר, וואס ארט זיי אז מ'איז א מחניף לרשע, זיי זענען דאך אליין פון אזא מקור, פונעם מקור החנופה וכדומה.

איבערדעם האָבן די חכמינו ז"ל געזען אז "דער" לאָס [שכפסוק יקבהו לאָמס] גייט אויך אַרויף אויף עוּבְּרִין, אַזוויי יענער לאָס [שכפסוק וְלֹאִם מֵלֹאִם יֵאָמֵר] קען איך טייטשן אויף עוּבְּרִין, מוז דאָס אויך אַרויפגיין אויף אַן עוּבְּרִין.

נ

ישוב קושיא זי

נאָר דאָס האָב איך שוין אַמאַל מסביר געווען, פאַרוואָס טאַקע גראָד [=דוקא] ביי 'דעם' [אצל עון החנופה לרשעים] איז עוּבְּרִין שבמעי אמן מקללין אותו.

נא

מבואר בגמרא דמשביעין את העובר שיהיה צדיק ולא רשע, ואפילו כל העולם יאמרו שהוא צדיק הוא בעיניו כרשע

וואָרן ס'שטייט²², אַן עיבור ווילאַנג ער איז נאָך במעי אמו באַשווערט מען אים תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה, תהא בעיניך כרשע. באַשווערט מען אים אויף דעם, אַז [אפילו] די גאַנצע וועלט וועט אויף דיר זאָגן דו ביסט אַ צדיק, זאָלסטו ביי דיר זיין אַזוי ווי אַ רשע.

נב

ואף שכבר משביעין אותו על כל התורה כולה, שיהא צדיק ולא רשע, עם כל זה משביעין אותו על פרט זה בפני עצמו, יען שהוא פרט קשה מאוד, להחשיב עצמו שאינו צדיק אפילו כשכל העולם מחניפין אותו לומר שהוא צדיק

לכאורה אַז מ'שווערט גראָד [=דייקא] אויף דעם, איז מען מסתמא פּוֹרֵט דעם פּרֵט [מפני שהוא ענין קשה].

[דהלא] מ'באַשווערט דאָך אויף כל התורה כולה תהי "צדיק", [ואם כן] פאַרוואָס נעמט מען אַרויס דעם פּרֵט [פון] אפילו כל העולם אומרים עליך צדיק [תהא בעיניך כרשע], פאַרוואָס נעמט מען נישט אַרויס אַן אַנדערן פּרֵט, [כגון] פון "אמונה", אָדער וואָס, אַן אַנדערן פּרֵט.

[אלא מאין] מסתמא איז דאָס אַ שווערער פּרֵט, דאָס שווערסטע, אַז [אפילו] "כל העולם", "יעדער" וועט דיך זאָגן [כי צדיק אתה], זאָלסט דיך נישט נאָרן.

נג

ועל דרך זה פירשו מה שאמרו אוי לו למי שהעולם "מטעין" בו, שמכניסין הטעות גם בקרבו

[וכמו שפירשו²³ במה שאמרן²⁴ **אוי לו למי שהעולם "מטעין" בו**, ולא נאמר שהעולם "טועין" בו, דהכוונה הוא דאוי למי שהעולם מכניסין הטעות אף בו], מ'פּאַפּט זיך אַליין אויך [לחשוב שהוא צדיק כדבריהם].

²² בגמרא נדה (ל:). כדהובא לשון הגמרא בזה לעיל בסוף הערה יט.

²³ כמובא בייטב לב פרשת שופטים, וז"ל: [למען] ילמד ליראה וגו' לבלתי רום לבלתי מאחיו (דברים יז, ט. כ.). דיש להבין וכי למי שאינו מלך מותר לו לרום לבלתי. ועוד, מאחיו למה לי. והנראה לי על פי מאמרם (אבות ב, ד) אל תפרוש מהציבור ואל תאמין בעצמך. נראה לי לפרש על דרך אומרים (נדה ל:) שמשביעין את האדם אפילו כל העולם אומרים עליך שצדיק אתה הנה בעיניך כרשע, וכבר פירשו מאמרם אוי לו לאדם שהעולם מטעין בו, לא אמרו טועין בו, כי מה לו לעשות, אך למי אוי, למי שהעולם מטעין בו, היינו מכניסין טעות בלבו, שישבור שהוא כמו שמחזיקין אותו. והוא שאמרו אל תפרוש, שלא תהיה בעיני עצמך פרוש מדרכי עולם, מן הציבור, מכח שהציבור מחזיקין אותך בכך, ואל תאמין בעצמך כר, אם שהם מאמינים כך. והוא שאמר כאן [למען] ילמד ליראה וגו' לבלתי רום לבלתי מאחיו, היינו שלא יתגאה בלבו מכח מה שאחיו מנשאים אותו למלוך עליהם, כי אם הוא ידע האמת בלבו, בחינתו ומדרגתו, על דרך שאמר משה (שמות טו, ז) ונתתָ מָה, והבין.

נד

העובר במעי אמו יש לו דיעה צלולה, ואינו משיג עדיין את השקר שישנו בעולם, שיוכל להיות דבר כזה להחניף ולומר לרשע צדיק אתה. אבל כשמשיבין אותו על זה, אז נודע לו שיש גם שקר כזה, ומצטער מאוד על זה, ולכן הוא מקלל את המחניפים

נָאָר וּוְאִם זִשְׁע דַּעַן, מ'בִּאָשׁווערט דאָך אים אַזאַ שווערע זאַך, אַז [אפילו] די גאַנצע וועלט וועט זאָגן צדיק [אתה] זאָלסטו זיין [בעיניך] כָּרָשֶׁע.

נה

קלערט ער [העופר מתחילה, כל זמן שלא השביעו אותו על זה], ווי קען דאָס זיין? [וממילא] האָט מען נאָכנישט אַזאַ צער דערפון, קלערט ער דער עיבור 'מהיכי תיתי'. [שהרי] לויט ווי ער איז בְּמַעֵי אָמוֹ, ווי ער האָט דאָרט 'אַזאַ קלאָרן דַּעַת', ער לערנט כל התורה כולה, בְּהֵלֹ נֵרוֹ עָלֵי רֹאשִׁי, האָט ער גאָרנישט קיין השגה אַז דאָס זאָל קענען גאָר זיין, ס'זאָל זיין אַזאַ 'איבערדרייעניש' אויף דער וועלט, מ'זאָל זיין אַזאַ מחניף לרשע, מ'זאָל זיין אַן אָמֵר לְרָשָׁע צדיק אָתָּה.

[כי באמת קשה] ממה נפשך, וויאזוי קאָן זיין, אַז ס'איז חלילה אַז מ'קאָן קלערן אַז ער איז כרשע, ווי קאָן מען אויף אים זאָגן צדיק, ווי קען זיין אַזאַ חנופה, [ועל כן חשוב העובר תחילה, כי ס'איז גאָרנישט פאַרהאַנדן אַזוינס].

נו

נָאָר אָבער אַז מ'בִּאָשׁווערט אים אויף דעם, ווערט ער דאָך געוואָר אַז ס'איז יאָ דאָ 'אַזאַ מין', ס'איז דאָ אַ מחניף לרשע ער זאָל זיין אָמֵר לְרָשָׁע צדיק אָתָּה, טוט אים שוין וויי 'דעמאָלטס', איז ער אים 'שוין' מקלל, דעם מחניף לרשע.

נז

איבערדעם [אין] אפילו עוברין שבמעי אמן [מקללין אותו], אויף דעם איז אַן עופר [אויך אַ מבין, נמצא] גראָד ביי דעם איינעם [פרט], ביי דעם איז מען שוין מצער אפילו דעם עובר במעי אמו, [ווען] מ'דערציילט אים ס'איז דאָ גאָר אַזאַ איינער [וואָס איז אַן מחניף לרשע, מ'איז אַן אָמֵר לְרָשָׁע צדיק אָתָּה].^{כז}

^{כז} במרגניתא דרבי מאיר, המועתק לשונו בראשית חכמה שער היראה (פרק יב, ד"ה עוד בעניני).

^{כז} וז"ל רבינו בס"ג שופטים תשכ"ו: איך האָב געזאָגט פאַרוואָס שטייט אויף דעם אומר לרשע צדיק אתה, יקבוהו לאום, אין לאום אלא עוברין, אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו. פאַרוואָס גראָד אויף דער עבירה, פאַרוואָס נישט אויף עבודה זרה, אויף אנדערע עבירות, שעלטן די עוברים שבמעי אמו, פונקט אויף דער עבירה פון אומר לרשע צדיק אתה שעלטן די עוברים.

נאָר קען זיין, ווייל די גמרא זאָגט אַז עוברים איז מען דאָך משביע אויף דעם, אפילו העולם כולו אומרים עליך צדיק אתה היה בעיניך כרשע, נו פון דעם זעט ער דאָך אַז ס'איז פאַרהאַנדן עפעס אַזאַ מין, מ'קאָן זיין אַ רשע און די גאַנצע וועלט זאָל זאָגן אויף אים אַ צדיק, נו וויאזוי איז דאָס פאַרהאַנדן, ער פאַרשטייט דאָס נישט, בהלל נרו עלי ראשו, דעמאָלטס איז ער דאָך נאָך דער מקור הצדקות, [ואינו מבין] וויאזוי קען דאָס זיין.

נאָר וואָס דען מ'זאָגט עס אים שוין במעי אמו, ווערט ער דאָס געוואָר וואָס אַ גרויסע נסיונות עס קאָן קומען, די גאַנצע וועלט זאָל זאָגן צדיק און ער קען נאָך זיין אַ רשע, שטעלט מען אַריין, איז ער שוין ברוגז, איבערדעם אפילו עוברים מקללין אותו, וואָרן דאָס הערט ער נאָך בימי עיבורו, דעם עון הערט ער, אנדערע עונות זעט ער נאָכנישט, [ויתוודע מזה רק] ווען מ'וועט אים דערציילן, און ער ווייסט נאָכנישט אַז ס'קאָן אַזוינס געשען דאָ אויף דער וועלט, אָבער דעם איז מען דאָך אים משביע נאָך בימי עיבור במעי אמו, איבערדעם אפילו עוברים שבמי אמן מקללין אותו אויף דעם, [ווייל] זיי שפירן שוין דעם צער פון דעם, שוין פאַראויס זעט ער שוין.

נח

הוספה לישוב קושיא ט

ובזה מוכן עוד יותר למה רצה יעקב לצאת משם, יען כי ישב בידו עם עשו הרשע שהיה לו כל המדות רעות ובתוכם מרת החנופה לרשעים, אשר אף העוברים דעלמא מקללים איש כזה, וכל שכן שיעקב הצטער מזה

ממילא דער ס"מ האָט זיך דאָרט געשלאַגן מיט יעקב אבינו, מסתמא זענען זיי דאָך דורכגעגאַנגען אַלע בחינות [הנגדיים זה לעומת זה, ווען] זיי האָבן זיך אַרומגעשלאַגן דאָרטן, דער מלאך מיכאל מיטן ס"מ, און יעקב מיט עשוין.

האָט ער 'שוין' געזען דאָס אויכעט, אַז ס'איז דאָ [בבחינת עשו] אַזא מחניף לרשע אויכעט, וואָרן [כל המדות רעות של שקר וחנופה] דאָס קומט דאָך אַלעס פונעם ס"מ, [ולכן] איז 'שוין' געווען וְלֹאִם מְלֹאִם יֶאֱמָן, האָבן זיי זיך שוין אַרומגעשלאַגן במעי אַמם, פון דעם אַליין האָט ער אויך געקענט אַנטלויפן [משם]¹², ער זאָל [וועלן] אַנטלויפן אין בית הכנסת און אין בית המדרש.

אפילו וואו ער איז געווען אין אַזא הייליג פּלאַץ, און מלמדין אותו כל התורה כולה, האָט ער געוואָלט אַנטלויפן פון דאָרטן, ווייל 'ער' [עשו] איז דאָך דאָרטן, [שהוא] אַ מחניף לרשע, אַדער כדומה.

נט

סיום ישוב קושיא ב (באופן ב)

איבערדעם איז רעכט [שמיושב קושיא ב], אַז מ'האָט איר מיט דעם מנחם געוועזן [על מה שסברה שיעקב רוצה לצאת ממנה מחמת חסרונה, במה שהשיבו לה שני גוים וגו'] ולאום מלאום יאמץ, איבערדעם האָט מען איר דאָס געזאָגט [לנחמה ולהודיעה כי מה שרוצה יעקב לצאת הוא רק מחמת חסרון עשו].

ס

ישוב הקושיות בפסוק וַתֵּלֶךְ לְדָרֶשׁ אֶת ה'

חקרמה לישוב קושיא ג

עיקר לימוד התורה וכח ההתגברות נגד כחות הס"מ, הוא לימוד תורה שבעל פה ודרשות חכמינו ז"ל

[ולבאר לשון הכתוב] וַתֵּלֶךְ לְדָרֶשׁ אֶת ה'.

דער אמת, [מה שדרשו בפסוק] וְלֹאִם מְלֹאִם יֶאֱמָן, [ובפסוק] יִקְבְּהוּ לְאוֹם, אַלע דרשות חכמינו ז"ל, ברויך מען צו וויסן די דרשות חכמינו ז"ל איז דער עיקר [הכח להתחזק נגד כחות הס"מ, והמחנפים].

סא

ומצינו בגמרא שלמדו הדרשות עוד קודם שלמדו הפשט

אָזוי ווי די גמרא זאָגט¹³ (שבת 10), רב כהנא איז געווען בַּר תַּמְנִי סָרִי [שנה], ער האָט געקאָנט כל הש"ס, און ער האָט נאָכנישט געוואוסט [אז] אַיִן מקרא יוצא מידי פשוטו. [הרי שעיקר לימוד התורה היה אצלם דרשות החכמים, ולא פשטות הפסוקים. (חידושי תורה)].

¹² כדי שלא להיות בידו עם המחניף לרשע, שהוא דבר שאפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו. (חידושי תורה).

¹³ במסכת שבת (10). איתא במשנה: לא יצא האיש [בשבת לרשות הרבים] לא בסיף וכו', ואם יצא חייב חטאת. רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו. וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי וכו' [והראיה שיתבטלו הכלי זיין לעתיד לבא]. ובגמרא שם: תניא אמרו לו לרבי אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הן לו מפני מה הן בטלין לימות המשיח, אמר להן לפי שאינן צריכין וכו', מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר תכשיטין הן לו, דכתיב (תהלים מה, ד) חָגוּר חֶרֶף על יָךְ גִּבּוֹר "הוֹדֶף וְהִדְרֶף". אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא, האי בדברי תורה כתיב, אמר ליה אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא.

דאָס איז דער מקור האמונה, די דרשות חכמינו ז"ל.

סב

דער ישמח משה אין פרשת דברים (בהפטרה, עה"פ ואשיבה שופטין) זאָגט ער [ברמז הכתוב] ציון דִרְשׁ אֵין לָהּ (ירמי' ל, יז), זאָגט ער אויך עפעס אזוי, ער ברענגט עטליכע פסוקים, און אַלץ, ער קומט אַלץ אויס אויף דעם [שהכתוב מתאונן] אַז מ'דִרְשׁ־נִט נישט דרשות חכמינו ז"ל, ציון "דִרְשׁ" אֵין לָהּ, מ'איז 'מצויין' אין תורה און אין מִצְוֹת, און מ'דִרְשׁ־נִט נישט דעם "דִרְשׁ" [עיי"ש לדרכו].

סג

ישוב קושיא ג

ועל כן כשרבקה ראתה התאבקות יעקב נגר הם"מ, הלכה להתעסק באמונת "דרשות" חו"ל, ולזה נאמר וַתֵּלֶךְ "לְדִרְשׁ" [ועל כן ברבקה] ווען זי האָט געזען אַז מ'דאַרף אַלץ צו טון [להתאבק וללחום יעקב עם עשו].

[והעצה לזה] איז מען א מאמין אין דברי חכמים, [וזהו שנאמר] וַתֵּלֶךְ "לְדִרְשׁ" אֶת ה', די "דרשות" חכמינו ז"ל. (כדיבאר עוד באות סז-סח, ואות צד).

סד

ויש לפרש עוד בדיוק לשון הכתוב לְדִרְשׁ "אֶת" ה', שהיתה דורשת דרשת רבי עקיבא בפסוק "אֶת" ה' אֱלֹהֶיךָ תִּדְרֹא, לרבות תלמידי חכמים, שדבריהם הם חשובים כדברי תורה

אָדער נאָך מער קען מען זאָגן [לדייק גם הלשון הכתוב לְדִרְשׁ "אֶת" ה', אַז] ס'איז פון לשון "אֶת" ה' אֱלֹהֶיךָ תִּדְרֹא (עקב י, כ), [שדרש רבי עקיבא]^ט לרבות תלמידי חכמים. [ולדרכינו הכוונה 'לרבות' דבריהם של החכמים שהם חשובים כדברי תורה, ואפילו עוד יותר מזה (כלהלן באות צד)].

סה

ווי די גמרא זאָגט (מכות כב:) כמה טַפְשָׁאֵי [אינשי] דקיימי מְקַמֵּי ספר תורה ולא קיימי מְקַמֵּי תלמידי חכמים, [דאילן] אין ספר תורה שטייט אַרְבָּעִים יָפְנוּ (תצא כה, ג), ואתו רבנן וּבְצִרּוֹ לֵה חֲדָל. ווייל חכמינו ז"ל האָבן גע'דִרְשׁ־נִט (שם, ב) "בְּמִסְפָּר" אַרְבָּעִים^{לא}. און זייערע דרשות, דעס איז נאָך שטאַרקער געוועזן [מפשטות לשון הפסוקים].

סו

[וכן אמר]^{לב} אהובים [עלי דברי סופרים], עֲרָבִים עלי דברי סופרים [יותר] מיינה של תורה, [ועל זה נאמר] כִּי טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּין (שיר השירים א, ב)^{לג}. [והרי כי דרשות] חכמינו ז"ל, מדברי סופרים, דאָס איז זייער גרויס.

^ט בגמרא (פסחים כב: וקידושין נז, ו; ועוד): דתניא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל "אֶתִים" שבתורה, כיון שהגיע לאֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּדְרֹא, פירש. [פירש"י בקידושין: שהיה ירא לרבות שום דבר להשוותו למורא המקום]. אמרו לו תלמידיו, רבי כל אֶתִים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּדְרֹא לרבות תלמידי חכמים. [פירש"י בפסחים: שיהא מורא רבך כמורא שמים].

^ל פירוש 'שגרעו' מספר אחד ממספר ארבעים.

^{לא} דאי כתיב "ארבעים במספר", הוה אמינא ארבעים במניינא, השתא דכתיב "במספר ארבעים", הוי אומר מנין שהוא סוכם ומשלים את הארבעים, ולא ארבעים ממש. דהחייב מלקות לוקה רק ל"ט מלקיות, ולא מ' מלקיות.

^{לב} בגמרא עבודה זרה (לה): מאי כִּי טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּין, כי אתא רב דימי אמר, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבוננו של עולם עריבים עלי דברי דודיך [פירש"י: דברי סופרים] יותר מיינה של תורה [עיקר תורה שבכתב].

^{לג} ובמדרש רבה (נשא יד, ד): וְיִתֵּר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר עֲשׂוֹת סָפְרִים הִרְבָּה אֵין קֶץ וְלִהָג הִרְבָּה יָגַעַת בְּשֹׁר (קהלת יב, יב). ויותר מהמה בני הזהר, יותר מדברי תורה הוי זהיר בדברי סופרים. וכן הוא אומר כִּי טוֹבִים דְּדִיךְ מִיָּין, טובים דברי דודים מיינה של תורה. למה, שאין אדם מורה כראוי מדברי תורה, מפני שהיא סתומה וכולן סימנין וכו', אבל מתוך דברי חכמים אדם מורה כראוי, מפני שהם פורשים [=מפרשים] את התורה.

סז

ווען זי האָט געזען וואָס דאָ טוט זיך [ההתרוצצות והתאבקות], דעס גרויסע התגברות פונעם ס"מ, [והמלחמה הגדולה] מיט יעקב מיט עשו, [הבינה כי העצה להנצל מכוחות הס"מ היא עסק התורה הקדושה, ובעיקר בתורה שבעל פה שהם דרשות חכמינו ז"ל, על כן] ותלך לדרש "את" ה' אלקיך [תיבא], "את ה'" לרבות תלמידי חכמים, [שזהו העצה היעוצה איך להתחזק בדרך האמת, וכדכתיב (שיר השירים א, ח) אם לא תדעי לך היפה בנשים] צאי לך בעקבי הצאן [ורעי את גדיתיך על משפנות הרעים], די דרשות חכמינו ז"ל וואָס זיי האָבן אַראָפּגעברענגט. דאָס האָט מען דאָך אלעס געגעבן מסיני, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (קהלת רבה א, פסוק י).

סח

דעם איז דאָס התחזקות, דאָס איז דער כח - צו לערנען דרשות חכמינו ז"ל - אַז מ'זאָל זיך מתגבר זיין אַקעגן ס"מ.

(סיום הענין ביישוב קושיא ג, להלן באות ד)

סט

ישב הקושיות בענין הברכות שנתברך יעקב

הקרמה ליישוב קושיא יג, וקושיא יד
(עד אות פד)

לכאורה, לאָמיר זען (בישוב קושיא יג-טו). ויתן לך האַלקים מטל השמים, לאָמיר זען, דאָס איז אויך די זעלבע [שהעיקר הם הדרשות]. ס'שטייט דאָך [במדרשים] אזויפיל דרשות חכמינו ז"ל [על פסוקים אלו של ויתן לך].

ע

[קושיא י]

יש להבין דרשת ויתן לך "משל אחיך"

איין דרש שטייט דאָרטן, ויתן לך, מְשַׁל אֶחִיךָ. ויש להבין [לכאורה, ער האָט געגעבן דעם ברודער'ס? (ומהו הסברא בזה)].

עא

[ישב קושיא י]

ויש לומר לפי מה שביארתי בשבוע העבר ע"פ דברי בעלי התוספות, דלעתיד יירשו ישראל את זכותם של הבני קטורה, מה ששמרו ו' מצות בני נח, ומה שהשתוקקו לקבלת התורה

[נאר] מילא דאָס קאָן מען זאָגן, אזוי ווי איך האָב יענע וואָך נאָכגעזאָגט^{לד}, [וואָס] די בעלי התוספות זאָגט (חיי שרה כה, א), די בני קטורה זענען צוניץ געקומען אויף לעתיד.

^{לד} בס"ג חיי שרה תש"כ (לשון קדשו קונטרס עח, אות לח-מד).

וד"ל רבינו שם (במקוצר): דער מדרש (בראשית רבה סא, ד) זאָגט דאָך, דעם וואָס ער האָט צוריק גענומען הגרין איז געווען על פי הדיבור. ברענגט דער בעלי התוספות פון רבי יהודה החסיד אַ קשיא, [האין יתכן] אַז ס'איז געווען על פי הדיבור, זי האָט דאָך געהאט קינדער רשעים, אַ זאָך וואָס איז על פי הדיבור נו ווי קען מען אַראָפּברענגען אזעלכע קינדער, אזויפיל רשעים, ווי קען דאָס זיין. ער זאָגט דאָרט תירוצים ... על כל פנים איז 'דער סוף' איז - זאָגט ער - אַז אידן ירש'ענען זייער חלק [בגן עדן], איז עס אַ טובה פאַר אידן. אזוי פירט ער אויס. [ער כאַן דברי הבעלי תוספות]... לכאורה אידן זענען דאָך [נאר] סובל פון זיי צרות.

[אבל ביאור הענין]. ער זאָגט, ס'שטייט אין נועם אלימלך (בהעלותך ד"ה וישמע משה), אויף דעם וואָס אברהם אבינו האָט געזאָגט (לך יי, יח) לו יִשְׁמְעָאֵל יְיָהּ לִפְנֶיךָ, פרעגט ער די קשיא וואָס עפעס האָט אברהם אבינו דאָ

[ווייל] זיי האָבן געהאַלטן די ז' מצות, [ווער] זיי האָבן 'געוואָלט' מקבל זיין די תורה [שהיה להם קצת השתוקקות לזה, וכדברי הקדושת לוי בדרושי שבועות, ומכל זה יש להם קצת זכותים], און דערנאָך [לעתיד לבא] וועלן אידן נעמען זייער חלק פון [זכותם, על דרך] זָכָה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן^{לה}, דעם חלק וואָס יענע האָבן געטון, די אומות.

עב

וכמו כן בעשו יירשו ישראל את הקצת זכותים של האומות, מה שיש לעשו ולורעו

דאָס זעלבע איז מיט עָשׂו.

עג

[והגם לכאורה] ווי קען זיין פלוצים האָט ער אַלעס פאַרלאָרן.
[נאָר] איך האָב שוין אַמאָל מאַריך געווען^{לי}, [לבאר] וויאָזוי איז דאָס עפעס פאַרהאַנדן אַזוינס, אַז מ'זאָל נעמען חלק חברו.
על כל פנים די משנה [=גמרא] זאָגט דאָך אַזוי.

עד

[ועכ"פ] מיט דער 'הנהגה' [שלהם], וויאָזוי זיי 'פירן זיך אויף', [איז] על כל פנים נאָכדעם וועלן נעמען אידן חלקם וחלק [האומות], זיי נעמען צו 'זייער' חלק.
[וזה שבירך אותן] וַיִּתֵּן לָהֶם מִשְׁלַח אֲחִיהָ^ל.

מתפלל געווען אויף ישמעאל'ן וכו'. זאָגט דער נועם אלימלך, ווייל ער [אברהם] האָט דאָך אויסגעקליבן גלות אַנשטאָטס גיהנם וכו'. ממילא צו דעם האָט זיך אויסגעפעלט די בני ישמעאל, פאַר'ן גלות, אַסאך גלות האָבן אידן געהאַט דורך די בני ישמעאל, און דאָס האָט מציל געווען פון גיהנם. איבערדעם האָט זיך דאָס אויסגעפעלט, צו בעטן פאַר בני ישמעאל [עד כאן דברי הנועם אלימלך] וכו'.

ממילא ווען מ'ליידט גלות, לעולם פאַר אידן איז דאָס גאָר אַ 'טובה' [שע"ז ניצולין מגיהנם (חידו"ת תש"כ)], וגם הוא 'זכות' כדלקמן], אָבער זיי [הגויים] מיינען דאָך נישט דאָס [שהיה בזה טובה לישראל, רק מכוונים לטובת עצמם, און] ביי אַ גוי איז אפילו אַ "מצוה" שלא לשמה קומט זיי דערויף גאַרנישט (ראש השנה ד.). [ועל כן אף שיוצא מזה טובה לישראל, אין הגויים מקבלים השכר על זה, רק ישראל נוטלים מהם חלק זכותם].

[ויעוד כין על כל פנים דאָס איז דאָך אַ 'זכות' איז דאָך עס [מה שישאל סובלין בגלות], אַז אידן האַלטן אויס דאָס גלות און מען 'וואַרט' (כמבואר בילקוט, בא רמו קצא) וכו'. און דער סוף איז דאָך, ווען ס'וועט זיין געווען מען אויסגעלייזט ווערן, וועט עס זיין אַ 'גריוסע טובה' [למפרע מה ששכלו בגלות], מילא די אַלע 'זכותים' [של האומות, ממה שגרמו לישראל בגלותם] ווען מען פון זיי [יורש זיין לעתיד].

[ויעוד מצינו זכותים שיש להאומות בגלות, ורין די גמרא רעכנט דאָך אויס (עבודה זרה ב:), לעתיד וועט מען זיי פרעגן וואָס האָבן זיי געטון אויף דעם עולם, וועלן זיי זאָגן זיי האָבן געמאַכט גשרים [=בריקן], זיי האָבן געמאַכט גאַסן... על כל פנים, זעט דאָך אויס אַז אידן האָבן 'דאָך' נהנה געווען, פאַר אידן איז עס געווען אַ טובה געוועזן דערווייל אינעם גלות [מה שקיבלו סיוע מהאומות], וואו מ'האָט זיך געקענט 'אויפהאַלטן' [בהגלות], און מ'האָט געקענט דאָרט 'עוסק בתורה' זיין, איז דאָס פאַר אַ "זכות" [גם להאומות]. [אבל אין זכות זה נחשב להם, כין סוף כל סוף זיי האָבן דאָך נישט געמיינט דאָס, איבערדעם קומט זיי נישט דער זכות. [ולכן] זענען אידן דערנאָך יורש די זכותים [שרכשו האומות בגלות].

ש'שטייט אין קדושת לוי (לשבוועת ע"פ ויגד משה את דברי העם), זאָגט ער אויך עפעס אַזאַ מאָדע... [ווען] זיי האָבן געפרעגט [האומות] תורה מה כתיב ביה, האָבן זיי דאָך געהאַט עפעס אַ 'שטיקל השתוקקות' צו די תורה, נאָר ווען מ'האָט זיי געזאָגט [מה שכתוב בתורה, אמרו] אי הכי לא כְּעִינָא [=אם כן אין אני רוצה בכך], איינער [עמין] ומואב אמר כך] וועגן לא תִּנָּאף, און איינער [ישמעאל אמר כך] וועגן לא תִּנָּבֵב, [נעשו אמר כך וועגן] לא תִּרְצָח. אָבער על כל פנים האָבן זיי דאָך געהאַט אַ 'שטיקל השתוקקות', איז דאָך עס אויך 'עפעס'. און נאָכדעם האָבן אידן 'גענומען', דעם ניצון הקדוש האָבן אידן גע'יך'שט, איז עס געווען אַ חשיבות פאַר אידן. [עד כאן בקדושת לוי].
יהיה איך שיהיה, פאַרשטייט מען דעם וואָס דער בעלי התוספות זאָגט דאָ, אַז טאָקע די [אלע] זכותים פון

זיי [זה הבני סטורה] וועלן יך'שענען דערנאָך [דין אידן].

^{לה} בגמרא חגיגה (טו): כל אחד ואחד יר לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם. וכה צדיק, נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן. ונחטיב רשע, נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם.

^{לי} עיין באורך בדברי יואל בפרשתן (עמוד תקפ). וע"פ בס"ג חיי שרה תש"כ הנזכר.

ע
[קושיא יא]

לפי מחשבת יצחק שבירך את עשו, האיך אפשר שרצה ליתן לו גם את של יעקב ולא להשאיר ליעקב כלום, והלא ידע שיעקב הוא צדיק

נאָר די קשיא איז. מילא [מה שלא ידע יצחק שעשו הוא רשע, אָבער] ער האָט דאָך געוואוסט אַז יעקב אבינו איז אַ צדיק.

אין הכי נמי, אין הכי נמי ס'איז געווען מן השמים [אז] דעמאָלטס זאָל ער זיין ביי דעם טעות [לסבור כי עֲשׂוּ הוא צדיק], פֿהוּ עיניו של יצחק כדי ער [יעקב] זאָל קומען נעמען די בְּרִכּוֹת¹, ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין, יצחק האָט זיך געלאָזט נאָרן [מן עֲשׂוּ, שהיה צָד אותו ומרמהו בדבריו (רש"י כה, כח)], דאָס איז געווען מן השמים אַזוי, ווייל די בְּרִכּוֹת האָבן געדאַרפט קומען אַזוי 'באַהאַלטן', ס'זאָל זיין נישט זיין קיין קטרוג, כידוע, אַזוי ווי ס'שטייט שוין אין ספרים. ס'איז דאָך בלי ספק אַזוי, אַז יצחק אבינו [בעצם] האָט נישט געקענט האָבן אַזאַ טעות, נאָר וואָס דען, ס'איז עפעס אַזוי געווען [בהשגחה] מן השמים, ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין.

אָבער אַף על פי כן, מילא ער האָט געהאַט אַ טעות אַז ער האָט געוואָלט געבן עֲשׂוֹן די ברכות, אָבער אַז ער זאָל אינגאַנצן אַוועקלייגן דעם 'ברודער' [יעקב, באומרו יְיָן לָךְ "משל אחיך"]?

יעקב אבינו איז דען געווען דאָך, יצחק אבינו האָט דאָך געזען זיין צִדְקוֹת, דאָס האָט דאָך מסתמא יעדערער געזען. האָט ער דען חלילה געקלערט אויף יעקב אבינו אַז ער איז שוין חס ושלום [אינו מגיע לו כלום]? ער האָט געוואָלט אינגאַנצן אים אַוועקלייגן? לָךְ "משל אחיך", אַהין געבן אַלעס פֿאַר עֲשׂוֹן? ווי קען דאָס זיין.

עו
הקדמה ליישוב יא

בדיבורי הנביא מתגלים ברוח הקודש אותן הדיבורים והלשונות, ובוהו טמונים הרבה ענינים, אפילו דברים שהנביא עצמו לא ידע מהו בשעת מעשה, רק החכמים למדו באותן דיבורים לאחר מכן, ועל ידם מתגלה כוונת הדיבורים ונפסק כן בשמים נאָר וואָס זשע דען, דער אמת, דער כלל איז², דעס וואָס מ'זאָגט ברוח הקודש, אין דעם ליגט אַזעלכע ענינים [טמונים וואָס] אפילו דער וואָס ער זאָגט עס ווייסט עס אויך נישט. סתמא די "דיבורים" וואָס זענען "ברוח הקודש", אָבער ער אַליין ווייסט נאָכנישט קיין פֿשט אין אַלעמען, [נאָר] דער "רוח הקודש" שיקט אין אים אַראָפּ די "דיבורים".

[וכעין זה שייך] אפילו ביי די "נביאים", ס'איז אַראָפּגעקומען "דיבורים", און ס'איז הערשט שפעטער נְתַגְלָה געוואָרן [הכוונה בדבריהם].

¹ כמבואר בבראשית רבה (סה, ח): רבי חנינא בר פפא פתח, רבות עֲשִׂיתָ אִתָּהּ ה' אֱלֹקֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ [ומחשבתך אֵלֶיךָ] וגו' (תהלים מ, ו), אמר רבי חנינא, כל פעולות ומחשבות שפעלת, אֵלֶיךָ, בשבילנו. למה כהו עיניו של יצחק, כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות. וַיְהִי כִּי יָקָן יִצְחָק [ותקפין] עֵינָיו מֵרְאִתָּה.

² ולדוגמא עיין באורים ותומים להגר"י אייבשיץ (בקיצור תקפו כהן סוף סימן קכד), וז"ל, וקיִימוּ וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האומר במטבע הקצר שלחן ערוך והגהת הרמ"א. ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם, כי קושיות רבות שהקשו עליהם אחרונים ותירצו בדרך חריף ועמוק, וכמו כן כללו במתק וקוצר לשונם דינים הרבה, ולאין ספק שלא כווננו להכלל, כי איך היה אפשר לרב המלאכה מלאכת שמים שהיה עליהם, ומי הוא הגבר שיעשה חיבור על כל התורה לקוח מכל דברי הראשונים ואחרונים ולא יכבד עליהם מלאכה מלאכת שמים, רק רוח ה' נוססה בקרבם, להיות לשונם מְכֻוֵּן להלכה בלי כוונת הכותב, וחפץ ה' בידם הצליח.

עז

אין די דיבורי התורה האָט משה רבינו יאָ געזען כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. אָבער [עם כל זה] דאָס 'קומט אַראָפּ' [התגלות הפירושים וחיידושים] דורך יעדן בַּעַתוֹ וּבְזִמְנוֹ, יעדער חכם ברענגט עס אַראָפּ [בזמנו], מיט די דרשות. פריער האָט מען דאָס נישט געוואוסט.

עח

און ס'איז געווענדט [הכרעת הכוונה בדברי הנביאים] אין דעם, אין די דרשות חכמינו ז"ל [כפי שהכריעו למטה בעולם הזה].

אָזוי ווי די גמרא זאָגט (חגיגה טו:), דער בורא כל עולמים האָט נישט געזאָגט [תורה מפי רבי מאיר, עד שהחכמים המליצו עליו למטה].

ווי די גמרא זאָגט^ט, ס'איז דומה לאַגוז, אָזוי איז תורתו [של ת"ח, אין תורתו נמאסת. אשכחיה רבה בר שילא לאליהו], און אליהו האָט אים געזאָגט [אַז] הקב"ה האָט נישט געזאָגט קיין תורה מפומיה דרבי מאיר, ווייל ער האָט געלערנט [תורה] פון אַחֲרָן. און ווען רבא האָט גע'דַרְשֵׁינֵט אין תורתו נמאסת, [נורבה בר שילא אמר כי רבי מאיר רמון מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק], האָט ער [אליהו] געזאָגט הַשְׁתָּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אומר [מאיר בני אומר וכר].

[ווייל] אַז מ'דַרְשֵׁינֵט 'אונטן', איז מען אָזוי מסכים 'בַּשְּׁמַיִם'.

[והגם כי] הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אַלײן האָט דאָךְ געוואוסט פון דעם אַלעמען [שת"ח אין תורתו נמאסת, ורבי מאיר תוכו אכל וקליפתו זרק], דער רוח הקודש האָט דאָס אַלעס אַריינגעשטעלט [בפסוק אַל גִּת אַגוז יִרְדְּתִי], נאָר ביז ס'קומט נישט אַראָפּ ביז מ'דַרְשֵׁינֵט נישט [כן למטה, אין דורשים למעלה]. דעמאָלטס ווען מ'דַרְשֵׁינֵט עס [למטה] דעמאָלטס געשעט עס הערשט. ביז דעמאָלטס [לא נפסק כן גם בשמים]^ב.

עט

ישוב קושיא יא

ומילא כשיצחק אמר הברכות עדיין לא הבין תיכף שבזה טמון הדרש של ויתן לך "משל אחיך", אבל יעקב בשמעו אלו הדיבורים הבין גם דרשה זו, ועי' נתגלה דרשות החכמים שבאותן הדיבורים

איבערדעם איז רעכט, ווען יצחק אבינו האָט געזאָגט די ברכות, האָט מען אים אַריינגעשיקט מן השמים די "דיבורים" [כלשונם, אָבער] ער אַלײן האָט נישט גערעכנט אין דעם [וַיִּתֵּן] "לָךְ" [דהכוונה] משל אחיך, די אַלע זאַכן האָט ער נישט גערעכנט. נאָר יעקב אבינו, נאָכדעם ווי ער האָט דאָךְ [באמת] געבענטשט דערמיט יעקב אבינו, און יעקב אבינו האָט דאָךְ [משיג געווען גם הדרשות חז"ל שבתוך אלו הדיבורים, כששמעם מפי אביו].

^ט בגמרא חגיגה (טו:) דרש רבא, מאי דכתיב (שיר השירים ו, יא) אַל גִּת אַגוז יִרְדְּתִי לְרֹאוֹת בְּאֵבִי הַנָּחַל וגו', למה נמשלו תלמידי חכמים לאַגוז, לומר לך מה אַגוז זה אף על פי שמלוכלך בטיט וּבְצוֹאָה אין מה שבתוכו נמאס, אף תלמיד חכם אף על פי שסרח אין תורתו נמאסת. אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, אמר ליה מאי קא עביד הקב"ה, אמר ליה קאמר שְׁמַעְתָּא מְפומייהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. אמר ליה אמאי, משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאַחֲרָן. אמר ליה אמאי, רבי מאיר רמון מצא תוכו אַכֵּל קליפתו זָרַק, אמר ליה השתא קאמר מאיר בני אומר בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזורעי.

^ב עיין ס"ג נח תש"כ, ובדברי יואל שמיני (עמוד רמ). ועיין עוד בדברי יואל בא (עמוד רעח ד"ה ומ"ש).

פ

ואף שלהאבות הק' נתגלה הכל, גם הדרשות, אבל מן השמים העלימו זאת מיוצק לפי שעה, כדרך שעצם הברכות נעלמו ממנו שהם מגיעים ליעקב, להסתיר מפני הקטרוג

אין אמת'ן האבן זיי דאך געוואוסט אלעס. יצחק אבינו האט אויך געוואוסט די אלע דרשות. נאך מ'האט מעלים געווען פון אים דעמאלטס מן השמים. די גאנצע זאך איז דאך געווען בהעלמה, כדי די ברכות זאלן אזוי גיין [בהעלמה מפני המקטריגים].

פא

אבער דערנאך הערשט [לאחר שכבר נתברך יעקב, נתגלה גם הדרשות].
[און] קען זיין, ער יעקב אבינו האט עס 'באלד' [=תיכף] געזאגט, יעקב אבינו איז באלד טאקע 'געקומען דערויף' [להשיג זאת], אז דאָרט ליגט אלץ די אלע דרשות פון די אלע ברכות אין די פסוקים.

[עכ"פ אף אם נימא דלא נתגלה תיכף] כאָטש מ'האט 'פריער' דאָס נישט געוואוסט אפילו 'זיי אליין' אויך נישט, [אָבער] 'שפעטער' הערשט זענען זיי [יא] געוואָר געוואָרן די אלע דרשות וואָס ס'ליגט אין דעם, וואָס מ'האט עס אזוי אַראָפּגעגעבן מן השמים.

פב

ומבואר במדרש דכשאמר יצחק אלו הברכות, אמר כן גם הקב"ה למעלה,
והקב"ה בודאי אמר זאת על דעת כל הדרשות של חכמינו ז"ל

די אלע דרשות זענען דאך אלע געווען [נתנו] מסיני, אזוי ווי ס'שטייט דאך אין מדרש (בראשית רבה עה, ח), ווען יצחק אבינו האט געבענטשט 'דאָ' אָט [מלמטה], האט הקדוש ברוך הוא געבענטשט אים מלמעלה.

[און] ווען הקדוש ברוך הוא האט עס געזאגט, האט ער עס געזאגט כְּמִשְׁמְעוֹ וּכְמִדְרָשׁוֹ, מיט אלע דרשות חכמינו ז"ל אינאיינעם, כְּמִשְׁמְעוֹ וּכְמִדְרָשׁוֹ.

פג

אלא שיצחק עצמו לא הבין דרשה זו בתחלה, רק אחר כך

אָבער פריער, ווען יצחק אבינו אליין האט דאָס געזאגט, האט ער דאָס נאָכנישט אינזיגן געהאט, מן השמים האט מען עס פארהוילן פון אים, דעם וואָס דער מדרש האט דאָ גע'דרש'נט [וְיִתֵּן לָךְ "משל אחיך"]. וממילא לא קשה איך עלתה על דעתו ליתן הכל לעשו.

פד

ישוב קושיא יג, וקושיא יד

וזה שאמר אחר כך יצחק בְּאֵחִיךָ בְּמִדְרָשׁ דְּהֵיִינוּ בַּחֲכָמַת תּוֹרָתוֹ, שבוה הבין כל דרשות חכמו"ל, ובתוכם הדרש של ויתן לך "משל אחיך", ועל ידי זה וְיִתֵּן לָךְ "בְּרִכְתְּךָ", דהיינו שגם הקצת וכותים של עשו והאומות, יירש יעקב לבסוף

איבערדעם איז רעכט [מה שאמר אחר כך יצחק] בְּאֵחִיךָ בְּמִדְרָשׁ וְיִתֵּן לָךְ "בְּרִכְתְּךָ" (קושיא יד), און דער מדרש זאָגט "בַּחֲכָמַת תּוֹרָתוֹ" (קושיא יג).

וואָרן דער דרש זאָגט וְיִתֵּן לָךְ משל אחיך, [דאפילו] טאָקע 'זיינע' ברכות [של עשו, יירש יעקב את הכל, און] אפילו נישט נאָר דעם וואָס מ'האט אים געגעבן היצטערט, [נאָר] טאָמער ער [עשו] טוט אַמאָל עפעס אַ דבר טוב, וועט דער סוף וועט זיין אז דאָס אַלעס וועט יורש זיין יעקב אבינו, [על דרך זכה] נוטל חלקו וחלק חבירו, ער וועט דאָס אַלעס יורש זיין, אזוי ווי די בעלי התוספות זאָגט [בענין בני קטורה] [וכדלעיל אות עא], דער סוף וועט זיין ער וועט דאָס אַלעס יורש זיין.

טאָקע [דער דרש] "לך" משל אחיך, דאָס איז ער הערשט געוואָר געוואָרן שפעטער, דאָס איז הערשט בַּחֲכָמַת תּוֹרָתוֹ [נתגלה לו].

וואָרן ער [יִצְחָק] האָט דאָס נישט געגעבן אין זיינע ברכות, ער האָט דאָךְ נאָר געבענטשט [כפשוטו] אַז וְיִתֵּן לָךְ מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ. אָבער ער [יעקב] האָט דאָךְ הערשט, אָבער יעקב אבינו מיט זיין כח התורה האָט דאָךְ אַראָפּגעברענגט די אַלע דרשות חכמינו ז"ל.

זיי האָבן דאָךְ מקיים געווען אפילו עירוב תבשילין^{מא}, [שנאמר] וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי [מִצְוֹתֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי, הָאֵבֶן זֵי דאָךְ געוואוסט אַלע דרשות חכמינו ז"ל, מיט אַלע איסורי דרבנן מיט אַלע דקדוקי דרבנן. ממילא האָבן זיי געוואוסט דאָס אַלעס. איז הערשט בחכמת תורתו האָט ער צוגענומען טאַקע "דיינע" ברכות [של עשו, מה שהיה מגיע לחלקו ולזכותו].

פה

הקדמה לשוב קושיא יב

[ולבאר] וואָס ער זאָגט אַחִיךָ "בְּמִרְמָה" (קושיא יב), קען אויך זיין. ווייל די גמרא זאָגט דאָךְ [שאמר יעקב על לבן "אחיו אני ברמאות"] (כדלקמן אות פז).

פו

באמת לכאורה עשה יעקב מעשה 'רמאות' שיוכל לקבל הברכות, במה שהלביש עצמו בבגדי עשו, ובעורות העצים על ידיו וצואריו

[דהנה] לכאורה ער האָט דעך דאָךְ געמאַכט [מעשה רמאות], ער האָט דאָךְ אָנגעטון [יעקב את הבגדים והעורות להיות נראה כעשו, כדכתיב (כו, טו-טז) וְאֵת עֹרֹת גְּדֵי הָעֵצִים] הַלְבִּישָׁה עַל יָדָיו וְעַל חֻלְקֵת צִוְּאָרָיו, ער האָט אָנגעטון די עוֹרוֹת גְּדֵי הָעֵצִים, און בְּגָדֵי עֶשָׂו בְּנֵה הַחֲמָדָה, ער האָט דאָךְ אָנגעטון 'זיינע' קליידער.

פז

אלא שמבואר בגמרא דכדי להנצל מן העקש והרשע, מותר לצדיקים להשתמש במדת הרמאות, כמו שאמר יעקב (בפרשת ויצא) בִּי אָחִי אַבְיָה הוּא, דפירושו "אחיו אני ברמאות", וכן נאמר עַם עֶקֶשׁ תִּתְּפַל

נאָר די גמרא זאָגט (מגילה יג:), יעקב אבינו האָט געזאָגט (ויצא כט, יב) כִּי בֶן רַבְקָה הוּא וְכִי אָחִי אַבְיָה הוּא, [וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא, אלא אמר לה מינסבא לי, אמרה ליה אין, מיהו אבא רמאה הוא ולא יָכַלַת ליה, אמר לה] אַחִיו אֲנִי בְּרַמְאוֹת. פרעגט די גמרא וּמִי שָׂרִי לִיָּה לְצִדִּיקִי לְסִגּוּיִי בְּרַמְיּוֹתָא^ב. ענטפערט די גמרא אֵין [=יֵאָ], דכתיב (שמואל ב' כב, כז) עַם עֶקֶשׁ תִּתְּפַל.

פח

ויש לדייק דלכאורה למה הוצרכו להביא עוד ראיה מפסוק בתנ"ך עַם עֶקֶשׁ תִּתְּפַל, לאחר שכבר יש פסוק 'בתורה' בִּי אָחִי אַבְיָה הוּא

לכאורה וואָס ברענגט ער עפעס אַ ראיה פונעם פסוק עַם עֶקֶשׁ תִּתְּפַל, ס'איז דאָךְ געדרינגען פון דאַנעט [אַלִּיין]. וואָס ברויך ער ברענגען [אַ ראיה מפסוק בתנ"ך], 'דעס' [כי

^{מא} במשנה קידושין (פב): מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמר (תולדות כו, ה) עַם עֶקֶשׁ שָׁמַע אֲבָרָהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי.

ובגמרא יומא (כח:): אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר עַם עֶקֶשׁ שָׁמַע אֲבָרָהָם בְּקִלִּי וגו'. אמר ליה רב שימי בר חייה לרב, ואימא שבע מצות, הא איכא נמי מילה. ואימא שבע מצות ומילה, אמר ליה אם כן מִצְוֹתֵי וְתוֹרֹתֵי למה לי. אמר רבא ואיתימא רב אשי, קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר תוֹרָתִי, אחת תורה שבכתב, ואחת תורה שבעל פה.

^{בב} פירוש: וכי מותר להם לצדיקים להלך ברמאות.

אָחי אָבִיָּהּ הוּא] איז דאָךְ אַ פסוק אין די תורה, און 'דעס' [עם עָקֶשׁ תִּתְּפֹל] איז נאָר דברי קבלה.

פט

אמנם נראה דמהפסוק שבתורה רואין רק שיש "היתר" לעשות כן, אבל מהפסוק שבתנ"ך רואין שיש גם "מצוה" לעשות כן, שהרי אומר בלשון ציווי עם עָקֶשׁ "תִּתְּפֹל"

[נאָר] קען זיין, דאָ [בתורה] שטייט נאָר אַז ער האָט אַזוי געטון, [ונלמד מזה כן] ס'איז אַ 'רשות'. אָבער דאָ [בדברי קבלה] שטייט דאָךְ עם עָקֶשׁ "תִּתְּפֹל", אַז ער הייסט טאַקע אַזוי טון, זעט אויס אַז ס'איז גאָר נאָךְ, גאָר אַ "מצוה" אויכעט^{מג}.

אַז מ'דאַרף ניצול ווערן מידי רשע, [זאָל זיין] אחיו אני [ברמאות], מיט אַזאַ רמאי אַז מ'דאַרף אַרויסקריכן [פון אים], ברויך מען טוהן פֿל הַטְּצֵדֶקִי [=תחבולות, להנצל ממנו].

צ

הקדמה ל'שוב קושיא יג (באופן ב)

וזה גופא שיהא מותר להשתמש ברמאות לעת הצורך, אף שבעלמא הוא עון גדול, הוא ממה שהשיג יעקב ע"י כח תורתו איבערדעם דאָס אלעס האָט ער משיג געוועזן מיטן כח התורה.
[דאָף כן] לכאורה איז דאָךְ עס דער גרעסטער עוין, דער גרעסטער עוין פֿלילי איז "רמאות", פון דעם פֿאַלט מען אַריין אין אַלעמען. אָבער אַז מ'דאַרף אַרויס צו קריכן [להנצל] פון אַ רשע, הייסט מען גאָר טון עם עָקֶשׁ תִּתְּפֹל^{מד}.
דאָס האָט ער משיג געווען בחכמת תורתו.

צא

ישוב קושיא יב

ובזה מיושב גם לשון בְּמִרְמָה, דהכוונה בָּא "אֲחִיךָ בְּמִרְמָה", דהיינו שאותו שהוא בבחינת "אחיו אני ברמאות", שיועד מתי להשתמש בזה לעת הצורך

[וזה שאמר יצחק לעשו] בָּא "אֲחִיךָ בְּמִרְמָה", אַז ער איז "אֲחִיךָ" גאָר "בְּמִרְמָה", ער איז געווען "אֲחִיךָ בְּמִרְמָה", [על דרך שאמר על לבן "אחיו אני ברמאות"].

צב

ישוב קושיא יג (באופן ב)

ולזה אמרו בא אחיך במרמה "בחכמת תורתו", שרק ע"י חכמת התורה הבין שבאותה שעה מותר לו לעשות כן להשתמש במדה של רמאות

[וועל זה פירשו במדרש כן] דאָס איז אָבער געווען בחכמת תורתו האָט ער דאָס משיג געווען, אַז 'ווען' מ'דאַרף אַזוי צו טון^{מה}.

^{מב} ועיין עוד ב' תירוצים בזה בס"ג תולדות תשס"ו. א' דמיעקב לחוד היה אפשר לומר דהתם שאני שהיה במקום פיקוח נפש, כי לבן ביקש לעקור את הכל. ועוד דאפשר דעשה כן ע"פ נבואה, ונביא בהוראת שעה שאני, ואין ללמוד מזה. ולזה הביא הגמרא מהפסוק בנ"ך עם עָקֶשׁ תִּתְּפֹל.

^{מד} ועיין בדעת זקנים לבעלי התוספות על הפסוק (כה, לד) וַיִּכְּזוּ עָלָיו אֶת הַבְּכֹרָה: פ' מִכְּבָר היה מבזה אותה, ועל כן לקחה יעקב ממנו. ונמצא בספר ר' יהודה החסיד, מכאן אתה למד שאם יש ביד רשע ספר תורה או מצוה אחרת, דמותר לצדיק לרמותו וליטלו ממנו. - [ועיין בדברי יואל בפרשתן (עמוד תקפג) ולסוכות (אות פב). וע"ע בדברי יואל נשא עמוד קלד].

^{מה} ועיין עוד בס"ג תולדות תשי"ט, דרך מי שיש לו דעת תורה אמיתית שרי לעשות כן בחכמת תורתו. וזל"ק שם: בָּא אֲחִיךָ בְּמִרְמָה בחכמת תורתו, קען זיין ליגט אויך דעס, לכאורה די גמרא זאָגט דאָךְ (מגילה יג:) ומי שרי ליה לצדיקא וכו', ששטייט אחיו אני ברמאות, וכי בן רבקה הוא, יעקב אבינו האָט באַפּוּלִּךְ פֿאַר לִבְנֵיךְ [ביד רחל] פֿי אָחִי אָבִיָּהּ הוּא, זאָגט דאָךְ רש"י אחיו אני ברמאות, פרעגט די גמרא ומי שרי ליה לצדיקא לסגויי ברמותא,

צג

סיום ישוב קושיא יג-יד (באופן א)

יהיה איך שיהיה, האָט ער אָבער נאָך צוגעזאָגט [=שהוסיף לומר, דכשכא אָחיד] בחכמת תורתו איז געווען וַיִּקַּח "בְּרַבְרָתָהּ", האָט ער מיטן דָרשׁ [פון] וַיִּתֵּן "לָךְ", האָט ער צוגענומען "דיינע".

צד

סיום ישוב קושיא ג

איבערדעם שטייט אויבן וַתֵּלֶךְ "לְדָרְשׁ" אֶת ה', זי איז געקומען אויך וועגן די "דרשות" (כדלעיל אות ס-סז).

פון ווען אָן זי איז געוואָר געוואָרן אַז ס'איז דאָ גרויסע מַלְחָמָה כְּבִדָּה [פון] עשו מיט יעקב, מוז מען עפעס טאַכטן פון די דרשות חכמינו ז"ל [שהעסק בדרשות חכמינו ז"ל היא העצה לנצח במלחמת היצר הרע שהוא הס"מ].

ענטפערט די גמרא אין, עס נָכַר [תתברר] וְעַם עֲקֹשׁ תִּתְפַּל. עכ"פ מיט אַ מקור השקר האָט די תורה הקדושה מתיר געווען, אָבער דארף מען צו וויסן 'ווען' ס'איז "על פי התורה". איבערדעם האָט ער געזאָגט ער איז בַּא אָחיד בְּמַרְמָה, ער איז געוואָרן "אחיד במרמה", אחיו ברמאות, אָבער, ס'איז אָבער "בחכמת תורתו", דאָס קאָן נישט יעדערער טון, יעדערער זאָגן, [נאָר] בחכמת תורתו, דאָס מוז מען האָבן אַן אָמְת'דיגן "דעת תורה", מ'זאָל וויסן ווען מ'מעג דאָס טון ס'זאָל זיין "אחיד במרמה".

וועיזן עוד ביתר ביאור, ובגנות מדת השקר ומרמה, בס"ג תולדות תשט"ו, דלאחר שהביא דברי הגמרא והיפלותא מקרא דעם עֲקֹשׁ תִּתְפַּל, הוסיף וז"ל: אָבער דער אמת'ן אריין מוז מען האָבן דערויף אַ גרויסן דעת תורה.

איך האָב שוין נאָכגעזאָגט וואָס דער של"ה הקדוש זאָגט (שער האותיות, אות דרך ארץ) אַז מ'טאָר נישט מרגיל קיין שקר אפילו פאַר אַ קינד, מ'זאָל זיך נישט געוויינען [דערצו]. דער פסוק זאָגט (משפטים כג, ז) מְדַבֵּר שֶׁקֶר "תִּרְחֹק", מ'זאָל זיך מִרְחָק זיין. אין אמת אריין מ'געפינט נישט ביין קיין שום איסור אין די 'תורה הקדושה' אַז ס'זאָל שטיין [לשון] "הרחקות". [והגם] ביי אַלע איסורים איז דאָך סחור סחור אָמרינ'ן לְנוֹיָא לְכַרְמָא לֹא תִקְרַב (שבת ג.), [און] חכמינו ז"ל האָבן געמאַכט הרחקות און גדרים וסייגים, ס'איז געדרונגען פון פסוק [ושמרתם את משמרת], עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמֶרֶתִי (יבמות כא). וכו', אָבער אין די 'תורה הקדושה' אַליין שטייט נאָר דער עצם האיסור, די אַלע הרחקות זענען 'מדרבנן', האָבן חכמינו ז"ל געמאַכט לויט ווי זיי האָבן געזען.

[אָבער] דאָ ביי שקר איז דאָס איינציגע פּלאַץ וואָס ס'שטייט "תִּרְחֹק" אין די תורה הקדושה, אַז די תורה הקדושה הייסט מאַכן הרחקות, [ונמצא] די הרחקות וואָס אַ איד מאַכט זיך [להזהר] פון שקר, דעס איז מבואר אין פסוק בפירוש, מְדַבֵּר שֶׁקֶר "תִּרְחֹק", שטייט נישט אַז מ'זאָל עס נישט טון, מ'זאָל עס נישט זאָגן, [נאָר עס] שטייט גאָר תִּרְחֹק, הרחקה איז טייטש מער, מ'געפינט גאָרנישט קיין [לשון] הרחקה נאָר אויף דער איינציגע זאך.

אין אמת'ן אריין, די מדה פון שקר איז דאָך שולט אויף אַלדינגס, יעדער איסור חלילה אַז מ'איז עובר, פונדעסטוועגן אַז מ'טוט אַן אַנדערע מצוה איז נישט אויסגעמישט דער איסור אין דער מצוה, וואָרן דעס איז עפעס אַנדערש און דעס איז עפעס אַנדערש, אָבער חלילה די מדה פון שקר דאָס ליגט דאָך אין אַלעמען, ווייל וואָס מ'טוט, אַז ס'איז נישט אמת איז דאָך עס נישט אמת, איז דאָך עס גאָרנישט. איבערדעם איז דאָס דער יסוד הַיְסוּדוֹת, די "מדת האמת", חוֹתָמוֹ של הַקִּבָּה אָמְת (שבת נה).

איבערדעם האָט די תורה הקדושה געשטעלט "הרחקה" אויף דער איינער מדה, אַלע איסורים האָט מען כולל געווען [התקצתם] בדרך כלל, מ'זאָל מאַכן אַ משמרת [לכל התורה], אָבער בפירוש בפרטיות, דאָס שטייט נישט ביי קיין שום איסור די "הרחקה" מבואר אין די תורה, ס'איז מבואר נאָר ביי "שקר", מְדַבֵּר שֶׁקֶר "תִּרְחֹק". חכמינו ז"ל (שבעות ל: לא.) זאָגן דרשות .. וויפיל מ'ברויך די הרחקה ביי דעם.

ממילא ברויך מען דאָך האָבן אַ גרויסן דעת [כשכא לקיים הא דעם עקש תתפל]. וואָרן ביי יעדע הרחקה מוז מען דאָך צוגעבן פונעם היתר וואָס ס'איז נאָכנישט אסור געווען דאָרט, [משא"כ כאן פוגע בתחום האיסור], איבערדעם דארף מען האָבן אַ גרויסן דעת תורה, דאָרט וואו מ'האָט מתיר געווען אפילו [ענין ומאות], אַז מ'זאָל וויסן מ'זאָל זיך אָפהיטן פון די מדה פון שקר.

[וואח"כ מבאר שם רבינו עוד כוונה בהפסוק מְדַבֵּר שֶׁקֶר "תִּרְחֹק". כי צריך להשמר מעיקרא להתרחק מן אנשי שקר ומרמה וליזהר ולישב עמם, כדי שלא יצטרך לבוא לידי ההיתר דעם עֲקֹשׁ תִּתְפַּל. ורק במקום הכרח, כמו ביעקב אבינו שהוכרח לילך ללבן, אז שיך בדיעבד ההיתר להשתמש ברמאות כדי להנצל מן הרמאי, עיי"ש].

זי האָט געזען "אַת ה'" אַלְקִיךָ תִּירָא, וואָס ס'איז לרבות תלמידי חכמים, אַז וואָס זיי זאָגן צו [להוסיף על דברי תורה], האָט עס דעם זעלבן דין ווי די תורה הקדושה, איז דאָס "לרבות", אַזוי ווי דיבורי התורה וואָס זענען מפי השם יתברך, אַזוי זענען די דברי חכמים אויכעט, און אפשר נאָך חֲשׁוֹכֶ'ער, [כדכתיב] כִּי טוֹבִים דְּדִיךְ מֵיִין, [וודשו מזה שאמרה כנסת ישראל עריבים עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה] [כדלעיל סוף אות סד].

צה

ישוב קושיא טו

אַבער על כל פנים האָט ער געזאָגט, בא בחכמת תורתו, איז געווען וַיִּקַּח "בְּרִכְתּוֹ".

אַ ראייה האָט ער אים געברענגט דערצו, [הוציא אפיקומן והראה לו].

צו

לעולם לא היה צריך ליקח האפיקומן שהוא מתקנת חכמים בזמן הזה וזכר לפסח. שהרי יצחק הקריב הקרבן הפסח עצמו, ולכן צוה ליקח שני גדיי עזים אחד לפסח ואחד לחגיגה. אלא שמחמת חביבות דברי חכמים אכלו גם כזית אפיקומן, אף שלא היו צריכים לכך

לעולם איז אַזוי, אפיקומן, די מצוה פון אפיקומן איז [נאָר] "דרבנן", זִכְר לְפֶסַח^מ. און דער אמת ער האָט דאָך אַבער מקריב געווען אַ קרבן פסח, וואָרן ס'שטייט דאָך [כו, ט] [וְקַח לִי מִשֵּׁם] שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים, [ופירש'י]^מ וכי מאכלו של יצחק שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים היה, אלא אחד לפסח ואחד לחגיגה^מ. ס'איז געווען פסח אויפדערנאָכט. האָט מען דאָך אים שוין געברענגט אַ קרבן פסח. [ממילא] אַז ס'איז דאָ אַ קרבן פסח וואָס ברויך מען אַן אפיקומן, אפיקומן איז דאָך נאָר זִכְר לְפֶסַח.

צו

נאָר וואָס דען, ס'איז ביי אים אַבער אַ חשיבות געווען [לאכול גם אפיקומן, טאָקע] ווייל ס'איז מדרבנן, [און] ס'איז עריבים עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה. ער האָט געהאַט אַ קרבן פסח, האָט ער נישט געמוזט דברי חכמים. איז בהכרח איז נאָר ווייל אפיקומן וואָס ס'איז דברי חכמים איז עס ביי אים זייער חשוב.

צח

ומזה יש ראייה לגודל חשיבות וחביבות של דברי חכמים ודרשותיהם, שבתוכם הוא הדרש של ויתן לך "משל אחיך" אַז מ'זעט דאָס חשיבות פון דברי חכמים, קאָן מען פאַרשטיין ווי ווייט די דרשות חכמינו ז"ל האָבן אַ כַּח. איבערדעם האָט ער געזאָגט, האָט ער צוגענומען 'דיינע' ברכות אויך, ער האָט עס גענומען פון [דעם] דִּרְש אויס, וַיִּתֵּן לְךָ מִשַּׁל אַחִיךָ.

^מ כמבואר בטור ושלחן ערוך (אורח חיים סימן תעז).

^מ ברש"י שם: שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. בפרקי דר' אליעזר.

^מ הא דגדי השני היה לחגיגה, כן מבואר בתרגום יונתן ובבעלי התוספות ובעל הטורים (כו, ט).

צט

ויש להוסיף כי דרש זה נלמד מן וא"ו מוסיף של "ויתן ויחזור ויתן", וכן כמה דרשות נכללים בלשון זה קען זיין ס'איז געדרנגען [דרשת המדרש משל אחיך] פון "ויתן", ס'איז וא"ו מוסיף על ענין ראשון, [ועל זה פירשן] ויתן ויחזור ויתן. לכאורה וואָס איז טאַקע טייטש ויתן 'ויחזור' ויתן, ער קאָן דאָך געבן 'אויפאַמאַל' [אַלעס].

נאָר ער מיינט וְיִתֵּן דאָס זייניגע, און של אחיך דאָס קומט הערשט נאָך שפעטער, דאַרף מען דאָך זָכָה זיין קודם זאָל ער האָבן דאָס זייניגע, און אז מ'איז זָכָה איז נוטל חלקו וחלק חברו, איז דאָס יתן [שלך] ויחזור ויתן [של אחיך].

ק

און אַזוי כמה דרשות [שבמדרש, יש לומר כי] דאָס אַלעס איז אין כלל פון ויתן ויחזור ויתן, וויאָזוי מ'וועט אַלץ דרש'ענען אין דברי חכמינו ז"ל. ממילא וואָסערע דרשות ס'וועט אַמאַל זיין, וואָס ס'קומט נאָך שפעטער, [הכל נכלל בלשון זה].

קא

אַבער אויפאַמאַל, דעמאָלטס ווען מ'זאָגט עס, ווייסט מען נאָכנישט, אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט (באות עו-עט).

קב

ועכ"פ כד' שלא יקשה עשו למה לך לבחור גם בהדרשות, הלא די כמה שקיבל יעקב את הברכות שהם לפי פשוטו של מקרא. לזה הוציא אפיקומן והראה לו עד כמה חביב עליו דברי חכמים שלא להפסידם, אפילו בזמן שאין מחויב בדבר. ועל כן גם בהברכות יש לפרשם עם כל דרשות חכמינו ז"ל

איבערדעם האָט ער געזאָגט, פֿאַ אַחִיךָ בְּמִרְמָה בחכמת תורתו, בחכמת תורתו [פון] די אַלע דרשות, ווייסט ער שוין צו נעמען [וַיִּקַּח "בְּרִכְתּוֹ"], ס'איז אַרויסגעקומען פון די דרשות [צו נעמען] אפילו "דיינע" ברכות אויכעט.

איי וואָס עפעס דאַרף איך געבן אויף דרשות, ס'איז דאָך גענוג ער האָט די דיבורים אַזוי ווי זיי קומען אַראָפּ מן השמים, די דיבורי התורה הקדושה, אַין מקרא יוצא מידי פשוטו, פאַרוואָס זאָל איך געבן אַזאַ כח פאַר די דרשות.

זאָגט ער הוציא אפיקומן והראה לו, האָט ער אים געוויזן ווי ווייט ער איז מִחֲשִׁיב דברי חכמים, אפילו ווען מ'ברויך עס נישט. ווייל זיי [החכמים] האָבן דאָך נאָר געמאַכט [תקנת אפיקומן בזמן הזה] ווייל ס'איז נישטאָ קיין [קרבן] פסח, [אַבער] אַז ס'איז דאָ אַ 'פסח' ברויך מען דאָך עס נישט. ער האָט אַבער נישט געוואָלט 'שאַדן האָבן' [די] דברי חכמים מקיים צו זיין, דאָס איז ביי אים געוועזן נאָך אַ גרויס חשיבות.

[ועל דרך שאמרו] איידי דאָתא מדרשא חביבא ליה, אַזוי ווי די גמרא זאָגט (בבא בתרא קח: ועוד), איבערדעם איז ער דאָס מקדים ברישא ווייל ס'איז אַתא מדרשא, ווייל ס'איז חביב ביי אים מער.

[ועל כן] כאַטשיג ער האָט געהאַט אַ קרבן פסח, האָט ער גענומען דעם אפיקומן אויכעט, וואָס דאָס איז געוועזן [מחמת חביבות דברי החכמים. ונמצא] דאָס קער צו דעם, דעם וואָס ער האָט געזאָגט פֿאַ בחכמת תורתו, וַיִּקַּח "בְּרִכְתּוֹ", האָט ער אים געוויזן דאָס חשיבות פון דברי חכמים, האָט ער געוויזן הוציא אפיקומן והראה לו, האָט ער אים געוויזן דאָס חשיבות פון זיינע דרשות.

קג

סיום התורה

דער בורא כל עולמים וועט העלפן, ווען מ'וועל מיר זוכה זיין - ווער ס'וועט זוכה זיין - מ'וועט טון דעם רצון הבורא ברוך הוא, אידן וועלן זוכה זיין ווען ס'וועט קומען ישועת ישראל, [אז] אלעס וועט זיין לטובה ולברכה.
[און] די אלע וואָס זענען 'מפירי תורה' געוועזן, איז פאַרקערט, מ'וועט מען נעמען זייערע [זכותים], אפילו אַז איינער [פון זיין] טוט אַמאָל אַ דָּבָר טוֹב, די וואָס זענען [מפירי תורה], וועלן עס 'יענע' האָבן, די וואָס זענען עוסק און זיי זענען מקיים דעם רצון הבורא ברוך הוא באמת.

קד

ברכת הקודש

דער באַשעפער זאָל העלפן:
מ'זאָל מיר ניצול ווערן מִכָּל הַקָּמִים עָלֵינוּ, ברוחניות ובגשמיות.
מ'זאָל די זכיה האָבן צו דינען דעם באַשעפער, בְּאַמֶּת וּבְתָמִים.
און זיך מדבק צו זיין אינעם כַּחַ הַקְּדוּשָׁה.
מ'זאָל מיר במהרה זוכה זיין צו זען בישועת כל ישראל ושמחתן, ובהתרוממות קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

